

novi glas

magazin HAK-a

1 / 1992

... neka bude volja naša hrvatska

U V O D N I K

Dragi štitelji, posebno broju u čast našega jubilara Augustina Blazovića i po posebnoj dokumentaciji o putu Republike Hrvatske do samostalne Republike imate opet regularni broj Novoga glasa u ruka.

Kako ste vjerojatno uptili, smo smanjili naše pismo, tako da imate sada na 32 stranic skoro isto toliko sadržaja kao do sada na 40 stranic.

Smanjenje je bilo nažalost potrebno, jer ćemo nam polako sfaliti pinezi. U prošlom ljetu nismo dostali ni groša subvencije iz budžeta za narodne grupe za Novi glas. A kad smo prosili za podupiranje za štampu, su nam rekli, da bi morali ionako dostati podupiranje za narodne grupe.

A kad smo jur kod financijalnoga. U ovom broju Novoga glasa ćete najti opet uplatnicu. Prosim Vas, da s njom platite

pretplatu za Novi glas '92 i članarinu za Hrvatski akademski klub. Ako morete dati malo već, onda bi nam to bilo jako drago, jer smo u stalni pinezni poteškoća.

Za ov broj smo mogli dostati i nekoliko inzeratov, ki ćemo nam pomoći pri pokrivanju stroškov. Na honorare za autore, uredništvo i pomagače ionako ne moremo misliti.

U ovom broju Novoga glasa imamo opet nekoliko nove literature. Tako se veselimo, da moremo Dorotheu Zeichmann, rođj. Lipković, opet pozdraviti med aktivnimi mladimi pjesniki Gradišćanskih Hrvatov, a u Petru Tažkomu iz Slovačke imaju Gradišćanski Hrvati jako talentiranoga mladoga pjesnika. Uredništvo Novoga glasa se ufa, da ćemo još večkrat moći publicirati nešto iz njegovoga pera.

Jasno, da stoji hrvatsko-srpski konflikt i nadalje u centru naše pažnje. Dr. Drago Rokсандić, redoviti gost i predavatelj u Hrvatskom akademskom klubu je pisao za Novi glas interesantnu analizu, kako bi bilo moguće, da bi Srbi i Hrvati u Hrvatskoj našli do za obadvi strani prihvatljivoga načina koegzistencije.

Dragi štitelji, rado bi Vas upozorili i na najnovije gradišćanskohrvatsko izdanje, i to na drugi svezak gradišćansko-hrvatskoga rječnika. Ov rječnik bi slišio u svaki hrvatski stan, a zato i naša ponuda za Vas. Nazovite u uredništvo, a mi ćemo Vam rezervirati Vaš egzemplar rječnika.

Na koncu bi Vas još rado pozvali, da nam pišete Vaše mišljenje o Novom glasu. Rado bi čuli Vašu kritiku — svejedno je li je pozitivna ili negativna.

I M P R E S U M

vlasnik, izdavač, nakladnik: Hrvatski akademski klub

glavni urednici: Franjo Šruff

suradnici: Dorothea Zeichmann, Lars Hertrampf (Danska), dr. Drago Rokсандić (Beč/Zagreb), dr. Uschi Hemetek, Franjo Šruff, sveuč. doc. dr. Alojz Jembrih, Petar Tažky

tabele, grafike, karikature, slike: © hak 1992,

Petar Tyrán, Franjo Šruff, Šurl Čenar

slaganje i korektura preloma:

Regina Palatin, Kristina Karall, Jandre Palatin

lay-out: Franjo Šruff

ekspedit: Regina Palatin

foto-slog: Hrvatski akademski klub

Schwindgasse 14/10, A-1040 Beč

tisak: Wograndl, 7210 Matrštof

nakladni poštanski ured: A-1040 Beč/Wien

manuskripti se šalju na adresu: Hrvatski akademski klub,

Schwindg. 14/10, 1040 Beč/Wien;

tel.: 0222 - 505 71 06, telefaks: 0 222 - 505 71 06

konac redakcije za broj 2/1992. je 15. maja 1992.

Očitovanje polag saveznoga zakona od 12.6.1981., SZL br. 31, o štampi i drugi publicistički medija:

vlasnik medija: Hrvatski akademski klub (HAK), Kroatishcher Akademikerklub

izdavač: odbor HAK-a

mjesto naklade: 1040 Beč/Wien

odbor HAK-a: Manfred Čenar (predsjednik), Petar Lebenić (potpredsjednik), Kristina Karall (tajnica),

Joži Buranić (blagajnik)

svi: Schwindgasse 14/10, 1040 Beč/Wien

Očitovanje temeljne orijentacije periodičnoga medija:

Magazin Novi glas je u partijskopolitičkom i konfesionalnom pogledu neodvisan list za sve Gradišćanske Hrvate, a pretežno za one u Gradišću i Beču. On se bavi u prvom redu sadašnjom situacijom gradišćanskohrvatske narodne grupe, ali prez da bi zanemario retrospektivno i perspektivno gledanje te problematike kao i kulturu u najužem i najširjem smislu. Časopis služi informiranju članov i svih zainteresiranih. Nakana mu je, da u pitanju manjinske politike djeluje na formiranje mišljenja.

S A D R Ž A J

IZBORI 4

26. Aprila ćedu Austrijanci odibrati svojega saveznoga predsjednika. Ćlovik ne bi vjerovao, ali skoro svikandidati su se "skrbili" i za glase manjin. Novi glas donaa citate u vezi s manjinami iz izborne kampanje.

MANJINSKA POLITIKA 5

Jour-fixe gradišćanskohrvatskih društav je sada redovita institucija. To ali nije garancije dost, da zaistinu i funkcionira. Nas Hrvate ćeka još dalek put do samostalnoga zastupništva, ko govori za Hrvate i u ime Hrvatov.

MANJINSKI MANDAT 8

Danska manjina u Nimškoj je pri zadnji izbori za zemaljski sabor Schleswig-Holsteina opet dostala dost glasov za jednoga mandatar. Lars Hertrampf analizira izborno pravo iz gledišća manjin u Nimškoj.

HRVATSKA 14

Dr. Drago Roksandić, pripadnik srpske narodne grupe u Hrvatskoj, piše za Novi glas, kakove perspektive on vidi za budući dijalog med Srbi i Hrvatima, i ki uvjeti bi bili potrebni za takov dijalog.

SLAVISTIKA 16

Dr. Alojz Jembrih se spominje profesora Josipa Hamma, bivšega peljaća bećanske slavistike. Hamm ima velike zasluge pri kodificiranju gradišćanskohrvatskoga jezika. Pet ljet po smrti profesora Hamma je sada izašao drugi svezak rječnika Gradišćanskih Hrvatov, koga je forsirao i inicirao prof. Josip Hamm.

FOLKLOR 20

Narodno dobro Gradišćanskih Hrvatov je već nego "Daj mi daj", "Sve ptićice iz gore" i "Marica rožica, ća te prosim". Dr. Uschi Hemetek nacrtava važnost istraživačkoga djela u folkloru na primjeru Kolo-Slavuja. Hemetek je osvidočena, da more istraživanje ne samo spasiti staro narodno dobro od pozabljenja, nego je more opet oživiti i usaditi u današnje životne prilike.

FILM 22

U Gradišću umiraju seoske kine. Filmska scena ali ipak živi. Walter Murnberger, režiser iz Gradišća, je najbolji

primjer za to. Novi glas ga je pitao za njegovo mišljenje o filmu i o filmskoj sceni.

LITERATURA I 24

LITERATURA II 26

UMJETNOST 28

U Devinskom Novom Selu u Slovačkoj imamo ne samo najjaće hrvatsko seosko kulturno društvo, nego i jako aktivnu umjetničku i literarnu scenu. Prof. Wiliam Pokorny je samo jedan primjer.

UVODNIK 2

IMPRESUM 2

OĆITOVANJE 2

SADRŽAJ 3

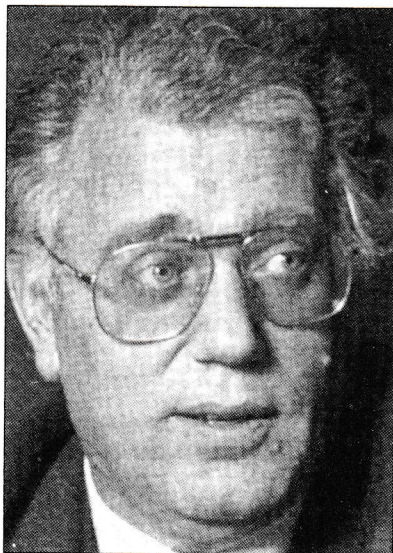
CARTOON 31

Naši predsjedniki

U toku izborne kampanje za saveznoga predsjednika 26. aprila 1992. su kandidati Streicher, Klestil i Jungk u izjava, intervjui i pri drugi prilika govorili i o manjina. Novi glas donša kratki pregled najvažnijih izrekov pojedinih kandidatov.

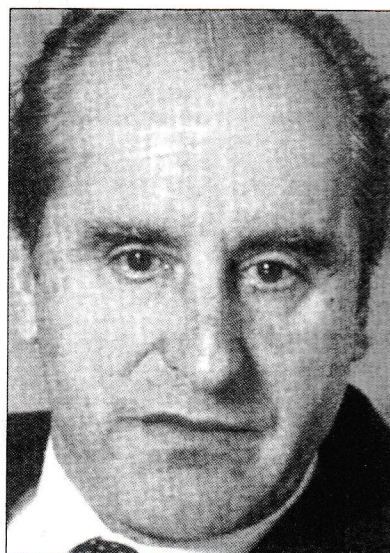
Rudolf Streicher

"Ich halte den Schutz von Minderheiten für besonders wichtig, Österreich hat Herzeigbares geleistet"

"Grundsätzlich bin ich der Meinung, daß die Förderung von Volksgruppen auch in finanzieller Hinsicht wichtig ist. So wie bisher sollte die finanzielle Förderung der Volksgruppen den jeweiligen Bedürfnissen ... angepaßt werden."

"Eine Einräumung grundlegender Minderheitenrechte sollte nicht von statistischen Zählkriterien abhängig gemacht werden."

"Die Achtung der Rechte der Minderheiten durch die Mehrheit ist nicht nur ein Gebot der demokratischen Gesinnung, sondern auch Ausdruck der Reife einer Gesellschaft."

Thomas Klestil

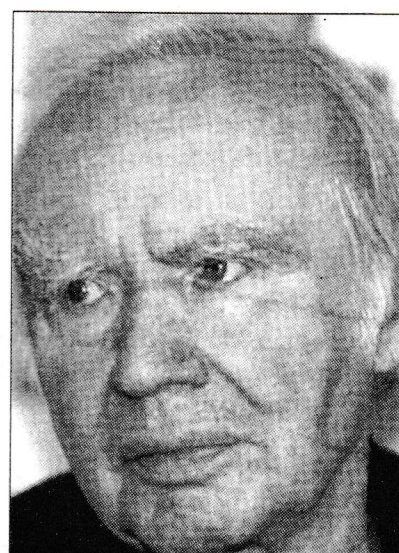
"Österreich sollte durch eine großzügige Volksgruppenpolitik eine Beispielfunktion in Europa erfüllen."

"Ich würde mich mit Nachdruck für die Belange der Kärntner Slowenen und auch der anderen in Österreich lebenden Volksgruppen einsetzen."

"Die Volksgruppen bilden eine wesentliche Bereicherung der Kultur unseres Landes und sie haben eine wichtige Brückenfunktion zu unseren Nachbarn."

"Die Achtung und Förderung der Rechte der Volksgruppen erscheint mir ferner unerlässlich für ein friedliches und geeintes Europa."

"Ich würde mich bemühen, das Verhältnis zwischen Minderheit und Mehrheit weiter zu verbessern."

Robert Jungk

"Ich bin selber Angehöriger einer Minderheit, deshalb weiß ich so genau, wo die Probleme der Minderheiten liegen."

"Ich kann versichern, daß ich mich entschieden für die Rechte der Burgenländischen Kroaten einsetzen werde."

"Minderheiten und Volksgruppen sind keine Bereicherung und kein Aufputz für irgend jemanden. Sie sind ein gleichberechtigter Teil unserer Gesellschaft."

"Das Besondere von Europa war immer die Verschiedenheit, die kulturelle Verschiedenheit, die ethnische Verschiedenheit, die ja nichts Negatives ist. Ich bin gegen ein deutsches EG-Europa."

... neka bude volja naša hrvatska

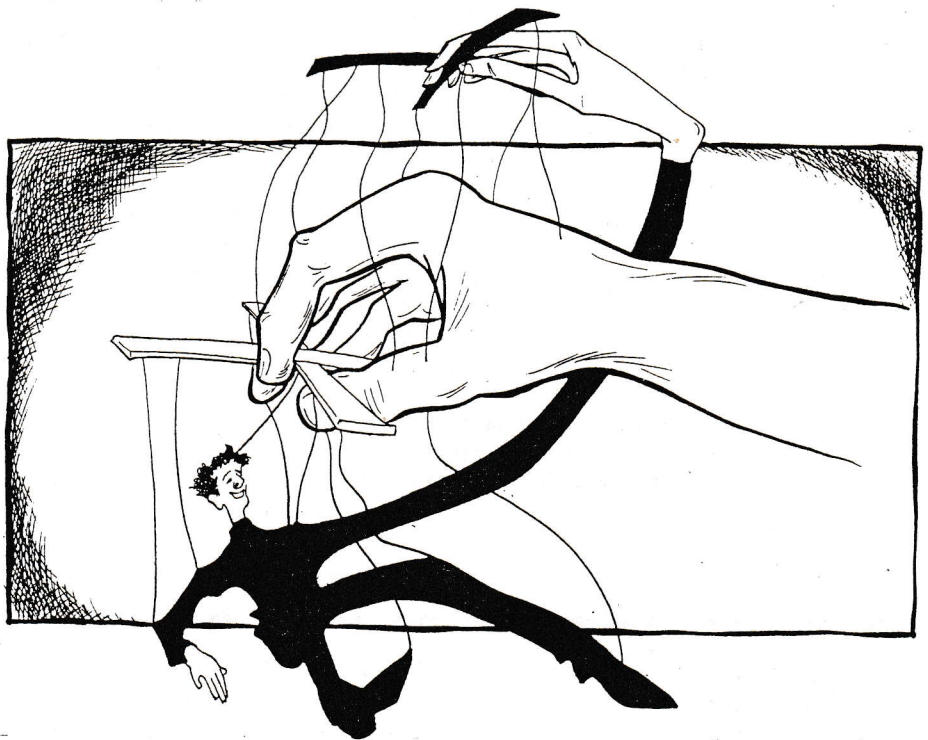
Koncem februara je konačno puknula tajna. Narodnosni savjet za Slovence je diskutirao tajne finansijske transakcije u korist slovenske manjine. Ili bolje rečeno slovenske tiskare Hermagoras. Prez da bi bio slovenski savjet bio informiran, je curilo jur u decembru 1991. ljeta 1.000.000 šilingov iz Beča u Celovec. Po tajni kanali, za ke je znalo samo kancelarstvo i predsjednik konzervativne organizacije Slovencev Mateuš Grilc. Pinezi su došli iz "hrvatske kase", ada od tih pinez, ki su bili predvidjeni za hrvatsku narodnu grupu, ke je ali kancelarstvo skratilo Hrvatom s poznatom argumentacijom: *bez savjeta nije pinez*. Transakciju je morao priznati i odgovorni činovnik kancelarstva dr. Tichy pri sjednici slovenskoga savjeta.

Do sada je kancelarstvo Hrvatom ljeta za ljeta skratilo med 8 do 10 milijoni. Hrvati su redovito protestirali, ali hasnilo nije ništa. Ljetos je kancelarstvo išlo jedan korak dalje.

Isplatili su 1 milijon šilingov hrvatskih pinez jur prlje nego su bili ovi pinezi zaistinu propadjeni za Hrvate. To znači, da je kancelarstvo jur najpr znalo, da i 1991 nije kanilo platiti

Hrvatom njeve pineze. Je li bi postojao savjet ili ne, bi bilo svejedno. A zvana toga ionako samo kancelarstvo more odlučiti, kada će utemeljiti savjet. Ne ovisi naime od društav, nego samo od toga, da kancelar nominira 24 ljude za

za svoje manjine vani. Sada neka Austrija već dava, misli Ljubljana. A političari u Ljubljani su tako angažirani za svoje manjine, da su dostignuli više podupiranje za koruske Slovence. Nažalost je Zagreb opet jednoč zaspao

hrvatski narodnosni savjet. Tako stoji u zakonu, a sve drugo je manipulacija i propaganda.

Za 1992. lj. se nagraža još veći skandal. Slovenija već nima pineze

situaciju - na škodu Hrvatov u Gradišću i cijeloga Gradišća. Kancelarstvo kani sada dati Slovencev 20 milijoni šilingov. A naraspolaganje stoji samo 24 za sve narodne grupe.

Ča će se stati? Slovenci čedu kasirati 8 do 10 milijoni šilingov direktno iz hrvatske kase. To je "peldodavna" manjinska politika u Austriji: Hrvatov je već nego Slovencev, a zato dostanu Slovenci 12 puti već pinez.

"Divide et impera". Neka se Hrvati

prostiti za svoje pineze? Kako će kancelarstvo razlagati, da su hrvatski pinezi jur zdavno u Koruškoj?

No, do toga neće dojtj. Kancelarstvo jednostavno neće nominirati hrvatski savjet. Zato su i svi koraki i vas angažman različnih društav i

kulturno društvo, da bi sazvali jourfixe, na kom bi mogla sva hrvatska društva zaključiti skupnu rezoluciju i potribovati sve hrvatske pineze, protestirati protiv tajne transakcije hrvatskih pinezu Celovec i predložiti skupni predlog za podiljenje hrvatskih pinez

za hrvatske projekte i za hrvatska društva.

Mislili smo, da će postojati šansa, da se i politički kontrahenti ujedinaju na skupni cilj, ako bi svakomu hasnilo.

Ideja je bila jednostavna: Zakon o narodni grupa određuje, da mora narodnosni savjet — ukoliko postoji — predložiti kancelarstvu plan podiljenja subvencijov. Pokedob da u prošlosti nije bilo savjeta, je moglo kancelarstvo argumentirati, da prez toga predloga hrvatskih društav ne bi bilo pinez. Dr. Tichy iz kancelarstva je to izrazio ovako: "Ja se neću dati tući od svih strani, ako sâm podilim te sve pineze na pojedine organizacije." Kancelarstvo kani imati koga, ki oduzima odgovornost, odnosno koga, komu more dati krivicu, ako je komu premalo pinez.

Da bi se hrvatska društva dogovorila na skupni predlog podupiranja hrvatskih projektov za tekuće ljeto, i da bi potribovala sve 10 do 12 milijoni, bi izgubilo kancelarstvo o-

pet jedan argumenat, zač ne kani dati Hrvatom hrvatske pineze.

Tako daleko ideja. Došlo je do jourfixa, i to 20. marca 1992. Hrvatski akademski klub je predložio nacrt rezolucije (vidi u faksimilu), ki je sadržavao sve važne točke:

1. protest protiv isplate hrvatskih

Predlog Hrvatskoga akademskoga kluba

Gemeinsamer Beschluß der Organisationen der kroatischen Volksgruppe

Die unterzeichneten Vereine und Organisationen der kroatischen Volksgruppe haben bei einer gemeinsamen Koordinationssitzung am 20. März 1992 in Pajngrt/Baumgarten einstimmig folgenden gemeinsamen Beschluß gefaßt:

Die unterzeichneten Vereine und Organisationen erheben gemeinsam Anspruch auf 11 Millionen der vom Parlament in Wien im Rahmen des Budgetvoranschlage für 1992 beschlossenen Volksgruppenförderung laut Bundesfinanzgesetz 1992 und schlagen einvernehmlich den nachstehenden Subventionierungsplan für die Projekte und Vorhaben der einzelnen Organisationen vor. Wir verweisen hier auf das Volksgruppengesetz 1976, §2 (2), in dem eindeutig festgelegt ist, daß unter anderem bei der Volksgruppenförderung auf die zahlenmäßige Größe der Volksgruppe Bedacht zu nehmen ist.

Die unterzeichneten Vereine und Organisationen protestieren gegen die Vergabe von 1 Million öS an die Druckerei der Hermagoras in Klagenfurt aus den für die Burgenländischen Kroaten vorgesehenen Geldern der Volksgruppenförderung. Diese Transaktion des Bundeskanzleramts ist auch deshalb abzulehnen, da sie nicht nur ohne Beschluß des zuständigen Volksgruppenbeirates der Kärntner Slowenen, sondern auch unter Umgehung des Beirates erfolgt ist. Das wirft ein bezeichnendes Licht auf die tatsächliche Rolle und den Stellenwert eines Volksgruppenbeirates in der Frage der Volksgruppenförderung.

Die unterzeichneten Vereine und Organisationen verwehren sich gegen die Argumentation des Bundeskanzleramtes, daß ohne Volksgruppenbeirat keine Subventionsvergabe an die Volksgruppe der Kroaten im Burgenland stattfinden kann und verweisen auf die zitierte Praxis bei der Förderung der Druckerei der Hermagoras in Klagenfurt. Des weiteren haben die Kroaten im Burgenland auch bisher - ohne Volksgruppenbeirat - Subventionen in der Höhe von ca. 1,5 Millionen öS erhalten. Die ungarische Volksgruppe dagegen erhält trotz Volksgruppenbeirat nur ca. 600 000.- öS pro Jahr.

Die unterzeichneten Vereine und Organisationen verlangen ein Erhöhung der Volksgruppenförderung für die kroatischen Volksgruppe auf 20 Millionen öS ab dem Jahre 1993, wie sie den Kärntner Slowenen bereits zugesagt wurde. Die unterzeichneten Vereine und Organisationen verwehren sich bereits jetzt ausdrücklich gegen den Plan, die Erhöhung der Volksgruppenförderung für die Kärntner Slowenen direkt oder indirekt aus den für die Kroaten vorgesehenen Geldern zu bedecken. Die unterzeichneten Vereine und Organisationen werden sich erlauben einen Verteilungsvorschlag für die geforderten 20 Millionen einzubringen.

Die unterzeichneten Vereine und Organisationen haben einvernehmlich und einstimmig folgenden Plan für die Verwendung der für das Kalenderjahr 1992 im Bundesfinanzgesetz vorgesehene Förderungsmittel beschlossen und schlagen dem Bunderkanzleramt diesen Plan im Sinne des §10 Volksgruppengesetz zur Realisierung vor.

Pajngrt/Baumgarten, 20.III.1992

i Slovenci kolju med sobom, barem nečedu tući po vladi, misli kancelarstvo punim pravom.

Projekt kancelarstva ima ali i veliku kvaku: Ča je, ako dojde do hrvatskoga savjeta? Kako će kancelarstvo onda argumentirati prema Hrvatom, kad dojdu pak Hrvati

strankov za utemeljenje savjeta za kanal. Pinezi čedu dostati Slovenci, a zato nesmi biti hrvatskoga savjeta. A na van moru to još svenek prodati kao internu svadju Hrvatov: Hrvati su si samo krivi.

Da se to ne bi stalo, je Hrvatski akademski klub prosio Hrvatsko

- pinez Slovincem
2. potribovanje za 10 do 12 milijoni
  3. potribovanje za povišenjem subvencijov na 20 milijoni. (Jer ako kani kancelarstvo dati Slovincem dvajset milijoni, onda imaju i Hrvati pravo na dvajset.

A najvažnije:

4. Sve organizacije, ke bi bile teoretski zastupane u savjetu, bi jednoglasno predložile skupno podiljenje subvencijov.

Ali do toga paketa nije došlo.

Na početku sjednice je izgledalo, da bi zaključili rezoluciju, ali pak su počeli diskutirati formulacije i stil, a konačni rezultat vidite na desnoj strani.

Na jour-fixu su bili spoznamni, da će Martin Ivančić formulirati novu rezoluciju, i da će ju poslati na gradišćanske medije. Rezoluciju da će poslati i u Beč, je rekao Ivančić, a Hrvatski akademski klub bi s njom išao na savezne medije. Ali rezolucija nikada nije došla do HAK-a. Preskrbili smo si ju po drugi puti (*faksimil vidi na desnoj strani*).

A čudili smo se sadržaju.

Od prve rezolucije, je malo ča ostalo, dijelom je sadržaj obrnut. Javne kritike na predsjedniku svoje stranke je činovnik gradišćanske vlade Ivančić izostavio. Od protesta je nastalo začudjenje.

Od hakovskoga predloga, ki je sadržavao principijalnu kritiku na ulogi

narodnosnoga savjeta i ki je protestirao protiv argumentacije vlade, da bez savjeta ne bi bilo pinez je nastalo čisto obrnuto: Polag formulacije Martina Ivančića protestiraju Hrvati protiv toga, da kancelarstvo dava pineze prez toga, da je pred tim pitalo nadležni savjet. U praksi to znači: bez savjeta nije pinez. Takove argumentacije bi se morali Hrvati bojati, a i takovih zastupnikov, ki to vjeruju.

Povišenje subvencijov za hrvatsku narodnu grupu na nivo Slovencev je

isto ispalo iz konačne rezolucije Ivančića. Zač bi to pisali?

A očividno nije bilo ni potriбно preventivno protestirati protiv plana kancelarstva, da Slovincem daje 8 do 10 milijoni šilingov hrvatskih pinez.

Ostaje pitanje za motivi svih onih,

ti ljudi, ki sidu u Pajngрту na krčmi u posebnoj sobi i mislu da zastupaju interese naroda. Glavno pitanje pravoda nije pitanje za legitimacijom, nego za kompetencijom.

Čisto jasno je, da će Martin Ivančić imati drugi pristup k materiji kao

Konačna rezolucija Martina Ivančića

RESOLUTION

Anlässlich ihrer Koordinationssitzung am Freitag, dem 20.3.1992 in Baumgarten/Pajngрт haben die unterzeichneten Vereine und Organisationen der burgenländischen Kroaten einstimmig folgende Resolution verabschiedet:

Aus Mitteln der Volksgruppenförderung für die burgenländischen Kroaten wurde der Druckerei Hermagoras vom Bundeskanzleramt eine Subvention in der Höhe von einer Million Schilling zuerkannt. Wir protestieren entschieden gegen diese Vorgangsweise, weil damit die vom Parlament eindeutig für die burgenländischen Kroaten vorgesehenen Mittel nicht widmungsgemäß verwendet wurden. Besonders bedenklich wird dieser Vorgang durch die Tatsache, daß im Jahre 1991 nur ein Bruchteil der für die kroatische Volksgruppe veranschlagten Förderungen auch tatsächlich an Vereine und Organisationen der burgenländischen Kroaten ausbezahlt wurde. Wir verwahren uns dagegen, daß eine Volksgruppe auf Kosten einer anderen bevorzugt wird.

Gleichzeitig geben wir unserer Verwunderung Ausdruck, daß diese Transaktion des Bundeskanzleramtes unter Umgehung des Volksgruppenbeirates für die Kärntner Slowenen durchgeführt wurde. Wir fordern die zuständigen Stellen eindringlich auf, derartige Vorgangsweisen in Hinkunft zu unterlassen. Gleichzeitig verlangen wir, daß im Bundesvoranschlag eine der Stärke der kroatischen Volksgruppe adäquate Förderung vorgesehen wird und diese dann auch tatsächlich an die Vereine und Organisationen der burgenländischen Kroaten ausbezahlt wird.

Baumgarten/Pajngрт, 20. 3. 1992

ki su bili nazoči na sjednici. Zač odlučuju tako, kako su odlučili? Zač ne moru zaključiti jasnu rezoluciju, kapotriбуje to, ča su dostali i Slovinci? Nisu razumili strategiju - ili nisu kanili kritizirati i potribovati?

Neznam, je li je jour-fixe svismo zaključio tu rezoluciju, ka je došla na javnost kao skupna rezolucija. Ako su svi znali, ča će stati u rezoluciji, i ako su ju ipak odobrili, onda se moramo pitati, čije interese zastupa jour-fixe, ili bolje rečeno čije interese zastupaju

činovnik vlade i kao socijaldemokrat, nego Zlatka Gieler kao bivša poslanica Narodne stranke. A to je apsolutno legitimno. Dokle hrvatski narod u Gradišću ne svisnije artikulira svoja potribovanja, čedu biti druga potribovanja važnija od hrvatskih potribovanj. To je jednostavno politka.

Konačno još svenek valja mudrica: Svaki narod ima te peljače, ke si zaslužava. Zač to ne bi valjalo za Gradišćanske Hrvate.

Franjo Schruiff

Manjinski mandat u Nimškoj

Danska manjina u Nimškoj je manjinam u Austriji u mnogočemu uzor. Svenek nanovič argumentirano, da imaju Danci sva prava, dovoljno penez itd. Samo za prispodobu: Gradišćanski Hrvati dostali su 1990. ljeta oko 2,5 milijoni šilingov subvencije (iz Gradišća, kancelarstva i drugih ministarstav). Danci su u isto vrijeme dostali od Nimške 630 milijoni šilingov. A brojčano smo dvi isto velike manjine. U takovoj pozitivnoj klimi more funkcionirati i direktni manjinski mandat, piše novinar Lars Hertrampf iz Flensburga. Znatan dio manjine (oko 60%) glasuje za dansku stranku (SSW), ka ima već ili manje kompletni socijaldemokratski program s regionalnim, a dijelom danskim odn. manjinskim težišćem.

Die dänische Volksgruppe in Schleswig-Holstein hat mit dem Südschleswigschen Wählerverband (SSW) eine eigene politische Partei und somit eine eigene politische Interessensvertretung auf kommunaler Ebene sowie auf Landesebene. Gegenstand der vorliegenden Betrachtung sind die Erfahrungen mit der Repräsentation auf Landesebene.

Als Besonderheit gegenüber allen anderen Parteien ist der SSW auf

Landesebene - und nur auf dieser - von der sonst geltenden 5%- Sperrklausel befreit. Der SSW muß, um im Schleswig-Holsteinischen Landtag ein Mandat zu erlangen bzw. um am Verhältnisausgleich teilzunehmen, nicht mindestens 5% gültigen, abgegebenen Stimmen erlangen, sondern lediglich sovielen, wie zum Erreichen des Grundmandats (dh. etwa 22 000 Stimmen) erforderlich sind. Je nach Wahlbeteiligung und der Anzahl der

Parteien, die die 5% Hürde überspringen, kann diese Zahl jedoch erheblich variieren. Eine Repräsentation ist die Befreiung des SSW im Landtag ist also keineswegs automatisch gegeben. Insofern ist die Befreiung des SSW von der Sperrklausel kein Freibrief, sondern lediglich eine, den speziellen Gegebenheiten im Grenzland angepaßte, Erleichterung.

Rechtlich ist die Sonderregelung für den SSW im Landeswahlgesetz §3 Abs.1 festgelegt. Hier heißt es:

"An dem Verhältnisausgleich nimmt jede politische Partei teil, für die eine Landesliste aufgestellt und zugelassen worden ist, sofern für sie mindestens in einem Wahlkreis ein Abgeordneter gewählt worden ist oder sofern sie insgesamt fünf v. H. der im Land abgegebenen gültigen Stimmen erzielt hat. Diese Einschränkung gelten nicht für Parteien der dänischen Minderheiten."

Bemerkenswert ist in diesem Zusammenhang die Formulierung "Parteien der dänischen Minderheit". Danach ist es durchaus möglich, daß andere Parteien der dänischen Minderheit und eben nicht nur der SSW

ebenfalls eine Repräsentation im Landtag erreichen können. Dieser Sachverhalt kann für die Zukunft des SSW weitreichende Bedeutung bekommen. Im Folgenden sollen jedoch zunächst die Möglichkeiten, die sich aus einer parlamentarischen Repräsentation ergeben, beleuchtet werden.

Der SSW trat nach seiner Gründung mit dem Anspruch an, nationale Interessen der dänischen Volksgruppe zu vertreten. Dabei stand insbesondere die Frage der finanziellen Gleichstellung auf allen Ebenen im Vordergrund. Sie betraf hauptsächlich die Bezuschussung der dänischen Schulen. Dazu kamen Forderungen nach kultureller Förderung, Förderung und Bezuschussung von Bauvorhaben usw. Auch heute noch bestimmt die Diskussion über die Gewährung oder Verweigerung von Mitteln weite Teile der politischen Diskussion innerhalb des SSW.

Durch die zentrale Stellung, die Parteien im Verfassungsgefüge der Bundesrepublik Deutschland einnehmen, erschien die Schaffung einer eigenen Interessenvertretung als einziges probates Mittel, um die oben erwähnten Ziele zu erreichen. Der

"Kampf um die Gleichberechtigung" bildete gleichsam eine nationale Klammer, die den ansonsten heterogenen dänischen Bevölkerungsteil politisch einte. Dabei stand, häufig unausgesprochen aber immer latent vorhanden, die Vorstellung einer von der dänischen Minderheit zu schaffenden Gegen- bzw. Parallelgesellschaft im Hintergrund. Man verfolgte in erster Linie die eigene Existenzsicherung und erst danach die Mitgestaltung an der Gesamtgesellschaft.

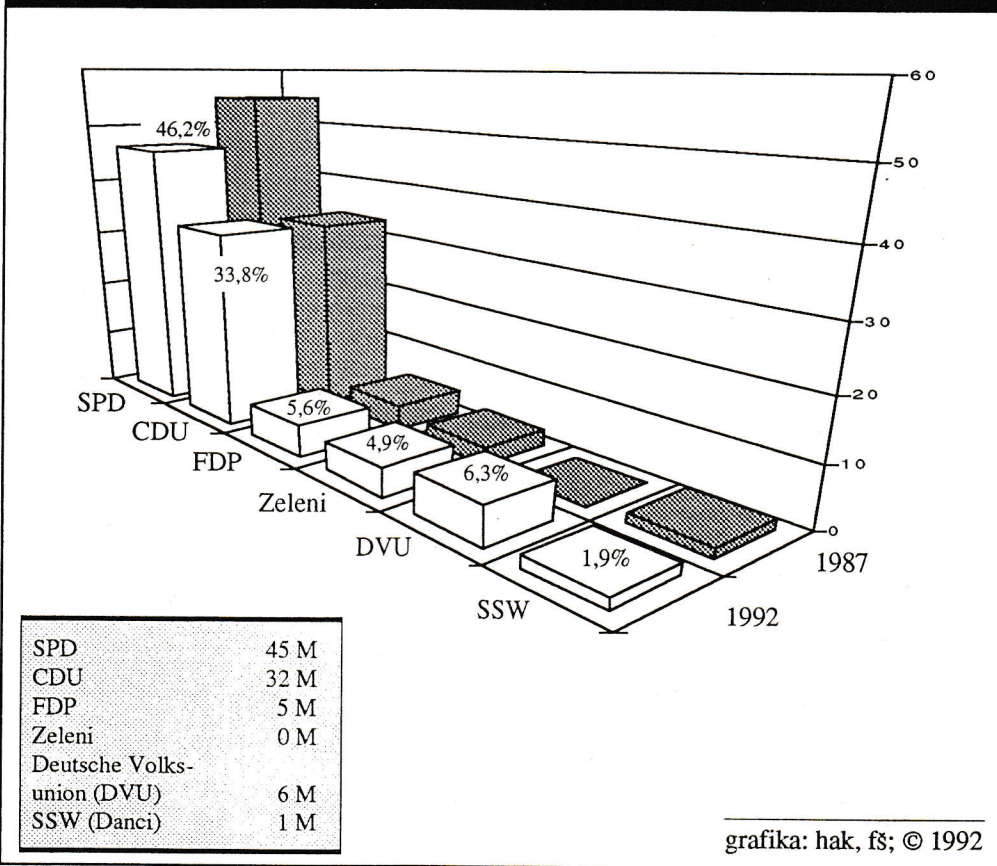
Über diese konkreten, meßbaren Erfolge und Möglichkeiten hinaus ergeben sich eine Reihe anderer Vortei-

le. Durch die Einbindung in die Gesetzgebung, durch die Mitarbeit in Ausschüssen ist ein Zugang zu Informationen möglich, der anderweitig schwer zu erreichen ist. Die Volksgruppe befindet sich ständig auf dem Laufenden über Vorhaben und Initiativen von Parlament und Regierung und kann dementsprechend reagieren. Zudem ergibt sich eine bessere Möglichkeit, medienwirksam zu arbeiten. Durch die laufende Berichterstattung der Medien, aber auch durch

alle Vorteile, die für andere Parteien auch gelten, und die zur Gründung eben solcher gemeinhin Anstoß sind. Die Probleme sind, was diesen Teil der Perspektiven angeht, allerdings auch dieselben. Hinzu kommen solche, die sich aus den spezifischen Bedingungen, die für eine nationale Partei gelten, ergeben.

Es wurde bereits auf die Motivation hingewiesen, die zur Gründung des SSW wesentlich beitrug. Das Selbstverständnis als Interessens-

Izbori 1992. u Südschleswigu u %

eigene Pressemitteilungen, Wahlkampfesendungen o.ä. kann eine wesentlich breitere Öffentlichkeit über Initiativen, Bedürfnisse, Probleme, ja ggf. über die schlichte Existenz einer nationalen Minderheit informiert werden, als dies sonst der Fall wäre. Zudem kann durch die Einbringung der eigenen Werte in die Lebenswirklichkeit der Mehrheitsbevölkerung ein Eindruck und ein Verständnis vermittelt werden, was sie verlieren würde, falls die Minderheit verschwände. Abgesehen von diesen minderheitenpolitischen Aspekten ergeben sich selbstverständlich für eine Volksgruppenpartei

vertretung gegenüber der Mehrheitsbevölkerung birgt allerdings ein erster Problem. Allzu leicht wird von den politischen Konkurrenten daraus die Konsequenz gezogen, die Interessen der Minderheit nur dann zu berücksichtigen, wenn tatsächlich eine parlamentarische Repräsentation gegeben ist. Hinzu kommt, daß die tatsächliche Möglichkeit einer Einflußnahme auf die Gesetzgebung letztendlich von der Mehrheitsverhältnissen im Parlament abhängt. Das Schicksal einer im Grunde genommen ohnmächtigen Oppositionsrolle teilt der SSW gerade auch durch seine, von ihm selbst er-

wünschte, gleichberechtigte Teilnahme am politischen Wettbewerb, mit allen anderen, ebenfalls oppositionellen Parteien.

Um nun nicht im Sinne einer Fundamentalopposition ständig zwischen allen Stühlen zu sitzen, bietet

durchaus gegeben angesehen werden kann (hier ging es ja hauptsächlich um Existenzsicherung), läßt sich eine solche Politik letztlich nicht durchhalten. Dies hat, im Falle des SSW ein Reihe von Gründen.

Der SSW versteht sich explizit als

dänische Partei. Dies hat zur Folge, daß er als Grundlage eine bestimmte gesellschaftliche Grundorientierung hat, die sich am dänischen Sozial- und Wohlfahrtsstaatsmodell in den letzten Jahrzehnten orientiert hat. Daß sich hierbei eine in weiten Teilen sozialdemokratische Grundhaltung und Politik manifestiert, wird dabei durch die vorherrschende Sozialstruktur in der dänischen Minderheit verstärkt. Angesichts der zersplitterten dänischen Parteienlandschaft stellt sich hier allerdings die

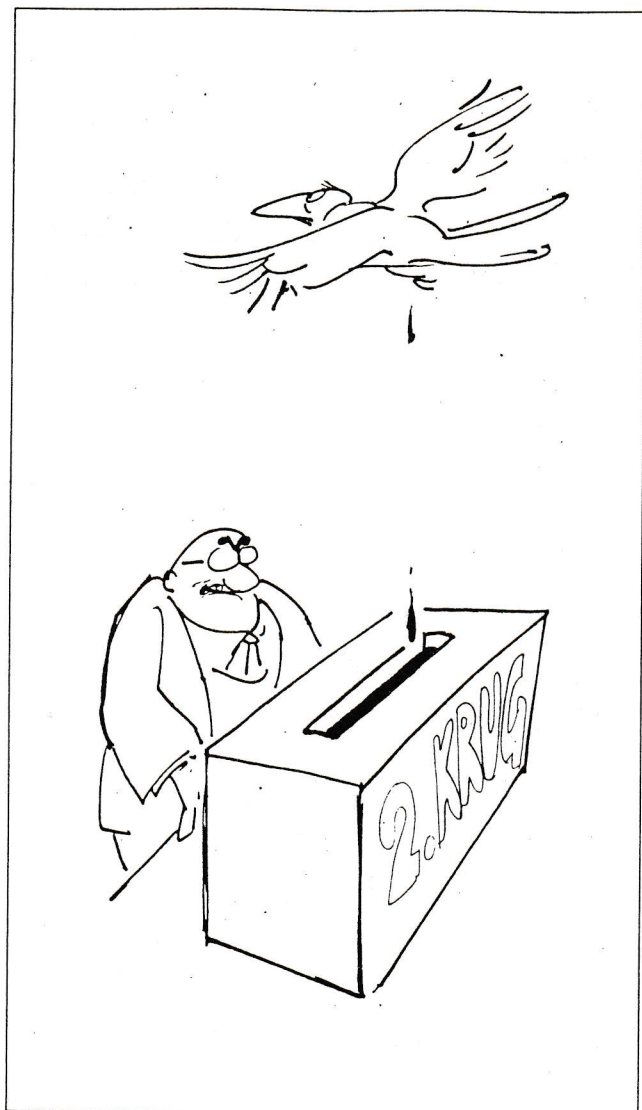
Frage, was denn nun spezifisch dänische Politik ist, wenn es um konkrete Entscheidungen geht. Der Zusammenhang zwischen nationaler Zugehörigkeit und politischer Überzeugung läßt sich, wenn überhaupt nur bei den gesellschaftlichen Grundüberzeugungen nachweisen, verliert sich jedoch bei Fragen der EG-Zugehörigkeit, der Kernenergie, der Müllverbrennung oder der Genehmigung zur Errichtung einer Sporthalle. Nur die allerwenigsten Fragen der konkreten gesellschaftlichen Ausgestaltung lassen sich also unter rein nationalen Gesichtspunkten fassen. Vielfach ist der Angehörige der Volksgruppe bei derartigen Entscheidungen als Staatsbürger

betroffen und nicht als Träger einer anderen Nationalität.

Diese Erkenntnis, aber auch die Erkenntnis der Notwendigkeit einer aktiven Mitgestaltung der Gesamtgesellschaft im Sinne eines echten Miteinanders und nicht Nebeneinanders, haben zu einer Wandlung des SSW geführt. Die rein nationalen Forderungen sind immer mehr, auch durch ihre allmähliche Erfüllung, zugunsten allgemeiner Gesellschaftspolitik zurückgetreten. Dies hat dazu geführt, daß der SSW sich von einer nationalen "Issue"-Partei zu einer regionalen Partei entwickelt hat, die unter dem Dach nordischer Grundüberzeugungen Politik für alle macht. Für die Volksgruppe als solche hat dies weitreichende Konsequenzen. Wo man bisher durch den "nationalen Kampf" geeint war, treten nun die durch unterschiedliche Sozialstrukturen geprägten Interessen hervor. Daß dabei ein Werftarbeiter und ein Unternehmer unterschiedliche Zielvorstellungen haben, ergibt sich von selbst.

Normalerweise werden solche Interessendifferenzen durch die Wahl unterschiedlicher Parteien kanalisiert. Bei einer sich als nationalen Sammlungsbewegung begreifenden Partei ist dieses nicht möglich. Im Falle des SSW kommt erschwerend hinzu, daß er lediglich mit einem Mandat im Landtag vertreten ist. Die bei anderen Parteien zu beobachtenden Flügelbildungen innerhalb der Fraktion finden nicht statt. Für den Angehörigen der Volksgruppe ergibt sich daraus ein fast unlösbares Dilemma, wenn er seine politische Grundhaltung in der Politik des SSW nicht repräsentiert findet. Entweder verhält er sich national solidarisch und verleugnet seine politische Überzeugung oder er wählt politisch und wird zum "nationalen Verräter". Abgemildert heißt in diesem Fall der Landtagsabgeordnete, den unterschiedlichen Strömungen in der Partei Rechnung trägt. Eine einseitige Politik zugunsten einer Partei kann letztlich dazu führen, daß die Spannungen zwischen nationaler Zugehörigkeit und politischer Überzeugung so groß wird, daß ein Wechsel in der Parteipräferenz stattfindet.

Dieses Phänomen ist bereits jetzt innerhalb der dänischen Minderheit

sich in dieser Situation eine Politik des "bargainig" an. Dies erfordert eine Politik der Äquidistanz zu den beiden großen Volksparteien CDU und SPD oder, positiver formuliert, eine allseitige Koalitionsfähigkeit, die sich am konkreten Verhandlungsgegenstand orientiert. Der SSW wäre in diesem Fall eine "Issue"-Partei um die ein ganz bestimmtes Thema - Existenzsicherung der dänischen Minderheit - aufnimmt und in politische Forderungen umsetzt. Die Durchsetzung dieser Forderung erfolgt als "Einzelfallkoalition" mit wechselnden politischen Partnern.

Während die oben skizzierte Annahme für die Frühzeit des SSW als

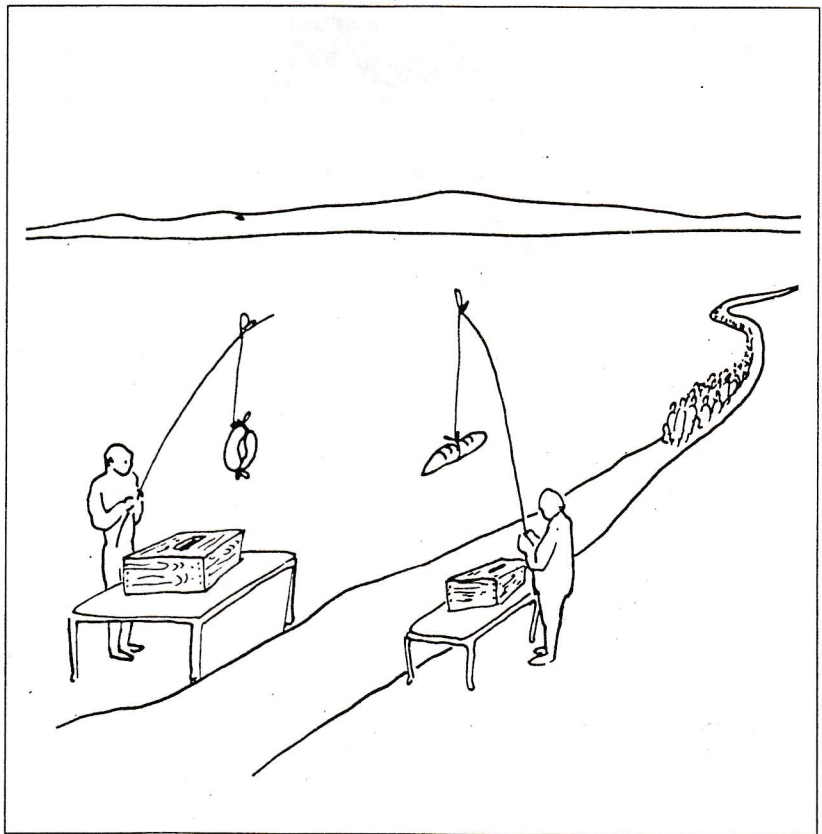

zu beobachten. Hieraus wird ersichtlich, daß die Volksgruppe durch eine von der Idee her einigenden politischen Bewegung auch tief gespalten werden kann. Dies um so mehr, wenn, wie im Falle des SSW die Bedeutung "des Mandats" extrem in den Vordergrund gerückt wird. Manchmal scheint es im Falle des SSW so, als würde mit seinem Ausscheiden aus dem Landtag auch die dänische Minderheit von der Landkarte getilgt. Dabei wird nicht nur die regionale Verankerung des SSW in den kommunalen Parlamenten vergessen. Auch für die personelle, erweist sich diese Haltung als schädlich. Regelmäßig werden notwendige Erörterungen mit dem Hinweis auf den nächsten Wahlkampf unterdrückt oder verschoben: "Nur die Einigkeit macht uns stark." Parteitage geraten zu Veranstaltungen demonstrativer Geschlossenheit. Der Schritt in die politische Öffentlichkeit zieht jedoch noch andere Konsequenzen nach sich. Die dänische Minderheit ist fast durchgängig politisiert worden. Dies wird deutlich, wenn man den Bekanntheitsgrad ihrer Vertreter in der Öffentlichkeit zum Maßstab macht. Hierbei fällt auf, daß die populärste Figur des dänischen Bevölkerungsteils der Landesabgeordnete ist. Dabei ist er letztlich nur Landesabgeordneter der politischen Partei. Positionen wie die des Landersvorsitzenden des SSW, aber auch die der Vertreter der kulturellen Dachorganisationen bleiben demgegenüber weit zurück. Daraus folgt, daß bei fast allen Gelegenheiten, bei denen die Minderheit nach außen hin auftritt, der Landtagsabgeordnete als selbstverständlicher Vertreter angesehen wird. Eine Diskussion darüber, daß er auch, aber nicht notwendigerweise er allein, diese Aufgabe übernehmen kann, findet in aller Regel nicht allein statt, ungeachtet des Sachzusammenhangs oder der tatsächlich erforderlichen oder erwünschten Qualifikation. Diese Personalisierung, die sicherlich auch mit den Erfordernissen des politischen Alltags zusammenhängt, hat im Falle des SSW zwei Folgen nach sich gezogen. Einerseits fehlt es an einer breiter gestreuten Personaldecke, die für eine Nachfolge unabdingbar ist. Hält man sich vor Augen, daß der SSW neben dem Landtagsmandat über

derzeit mehr als 120 Abgeordnete, in den kommunalen Parlamenten verfügt, muß eine solche Tatsache zur Nachdenklichkeit Anlaß geben. Andererseits ist eine deutliche Polarisierung innerhalb des dänischen Bevölkerungsteils zu beobachten, die sich am Landtagsabgeordneten und der mit ihm identifizierten Politik entzündet.

Zusammenfassend lassen sich folgende Erkenntnisse festhalten. Die Position der dänischen Minderheit ist durch die Arbeit des SSW wesentlich gestärkt worden. Viele Resultate, die im Laufe der Zeit erreicht wurden, wäre ohne ihn vermutlich überhaupt nicht möglich gewesen. Allerdings ergeben sich, besonders im Hinblick auf eine zukünftige Entwicklung eine

der "Ständigen Vertretung" bei der Landesregierung, mit noch näher zu bestimmenden Konsultations-, Anhörungs-, und ggf. Stimmrecht. Denkbar wäre aber auch die Mitgliedschaft von Volksgruppenangehörigen in den übrigen Parteien, je nach Präferenzen. Bei Fragen, die die Minderheit als solche betreffen, könnte eine parteienübergreifende Zusammenarbeit stattfinden. Weiterhin hätte diese Alternative den Vorteil, daß die Volksgruppe unabhängig von den jeweiligen Mehrheitsverhältnissen mit ihren Interessen vertreten ist. Eine Möglichkeit, wie die quasi automatische Repräsentation im Parlament durch entsprechende, weitergehende Ausnahmebestimmungen,

Reihe von Problemen, die sich grob in drei Ebenen gliedern lassen: eine institutionelle, eine programmatische und eine individuelle, d.h. das Verhältnis der Volksgruppenangehörigkeit zu ihrer Partei.

Die institutionelle Problematik ergibt aus der Position des SSW als Partei (s. o.). Im Sinne einer kontinuierlichen Berücksichtigung von Minderheiteninteressen ist die Folge: Nicht-Repräsentation = Nicht-Berücksichtigung nicht gerade glücklich. Denkbar wäre Alternativen zur Institution als Partei, so z.B. eine Art

erscheint dagegen, durch die damit verbundene Abwertung des Mandats als vollwertige, demokratisch legitimierte Stimme, als nicht geraten.

Die programmatische Problematik ergibt sich aus der Doppelstellung des SSW als nationale Sammlungsbewegung einerseits und weltanschaulich orientierter Partei andererseits. Je mehr der erste Aspekt durch den sich abschwächenden nationalen Antagonismus zurücktritt, je stärker gewinnt der zweite Aspekt an Bedeutung. In Bezug auf den ersten Punkt ist dabei beim SSW ein Bemühen zu

beobachten, ständig neue "nationale" Aufgaben zu definieren. Das reicht von Forderungen nach der Besitzstandswahrung bei Haushaltskürzungen bis hin zur Verankerung von Minderheitenrechten in der deutschen Verfassung. In Bezug auf das zweite programmatische Standbein, die

zunehmend andere Entscheidungskriterien für die individuelle Wahlentscheidung Bedeutung als die tradierten, nationalen Solidaritäten. Diese Entwicklung eines Abbaus gesellschaftlicher Grundkonflikte findet sich im übrigen nicht nur in Bezug auf das Verhältnis Mehrheit-Minderheit.

konkreten Fragen wird auch an der in der Bundesrepublik derzeit geführten Diskussion um ein Ausländerwahlrecht deutlich. Die Forderung nach einem wenigstens kommunalen Wahlrecht beruht u.a. auf dieser Überlegung.

Für den SSW haben diese Überlegungen die Konsequenz, stärker als bisher den kommunalen Aspekt hervorzuheben. Gerade hier läßt sich viel eher eine für den Einzelnen sichtbare Gestaltung des Alltags im Sinne eines "Danish Way of Life" durchsetzen. In diesem Zusammenhang sind die teilweise erheblichen Stimmenverluste bei den Kommunalwahlen insbesondere in Flensburg ein echtes Alarm-signal, handelt es sich hierbei doch um die Hochburg des SSW. Auch wenn es nicht immer möglich sein wird, Konflikte zwischen der politischen Überzeugung und der nationalen Solidarität zu vermeiden, ist es bei der Lösung vieler konkreter Probleme im kommunalen Bereich eher möglich, Sachentscheidungen parteiübergreifend zu treffen. Dabei bietet sich für den Angehörigen der Volksgruppe viel eher ein Punkt, an dem er seine Zugehörigkeit zum SSW fest machen kann, ungeachtet tieferliegender politischer Überzeugungen. Für den SSW auf Landesebene ist die Lage eine andere. Hier erhalten politische, weltanschaulichen Grundüberzeugungen durch die Gesetze, in die sie einfließen, vielerlei Gewicht. Um einen Gewissenskonflikt nach dem beschriebenen Muster zu vermeiden, bietet sich für die Repräsentation auf Landesebene eine der weiter oben aufgezeigten Alternativen zur Institution als Partei an. Wenn diese nicht gewünscht sind, liegt es beim Abgeordneten selbst bzw. bei den ihm zugeordneten Mitarbeitern und den ihm übergeordneten Institutionen für eine gebührende Berücksichtigung anderer politischer Überzeugungen Sorge zu tragen. Gelingt dies nicht, ist für die Zukunft die vermutlich fatalste Entwicklung absehbar. Die im Landeswahlgesetz angelegte Möglichkeit könnte durch eine zweite dänische Partei anderer politischer Überzeugung zur Realität werden. Dies wäre der Anfang vom Ende einer eigenständigen politischen Repräsentation des dänischen Bevölkerungsteils in Schleswig-Holstein.

regionalpolitische Komponente, zeigt sich derzeit trotz oder gerade wegen des sehr offen gestalteten Rahmenprogramms des SSW das für die konkrete Ausgestaltung der Gesellschaft viel Platz läßt, eine derzeit stark an die Sozialdemokratie angelehnte Ausrichtung. Dagegen wird nur durch eine ständige Berücksichtigung aller gesellschaftspolitischen Strömungen gewährleistet. Auf kommunaler Ebene ist dies durch die größeren Fraktionen mit der Möglichkeit einer Flügelbildung möglich. Auf Landesebene ist es demgegenüber letztendlich Aufgabe des Landtagsabgeordneten den schmalen Grad zwischen seinen politischen Präferenzen und dem Meinungsbild innerhalb der Minderheit zu gehen. Je weniger dieses gelingt, desto eher werden die zentrifugalen Kräfte, die durch die unterschiedlichen Sozialstrukturen innerhalb des dänischen Bevölkerungsteils angelegt sind, an Bedeutung zu nehmen, womit wir beim individuellen Aspekt angelangt sind.

Angesichts des inzwischen geringen Gegensatzes zwischen Minderheits- und Mehrheitsbevölkerung im deutsch-dänischen Grenzland erhal-

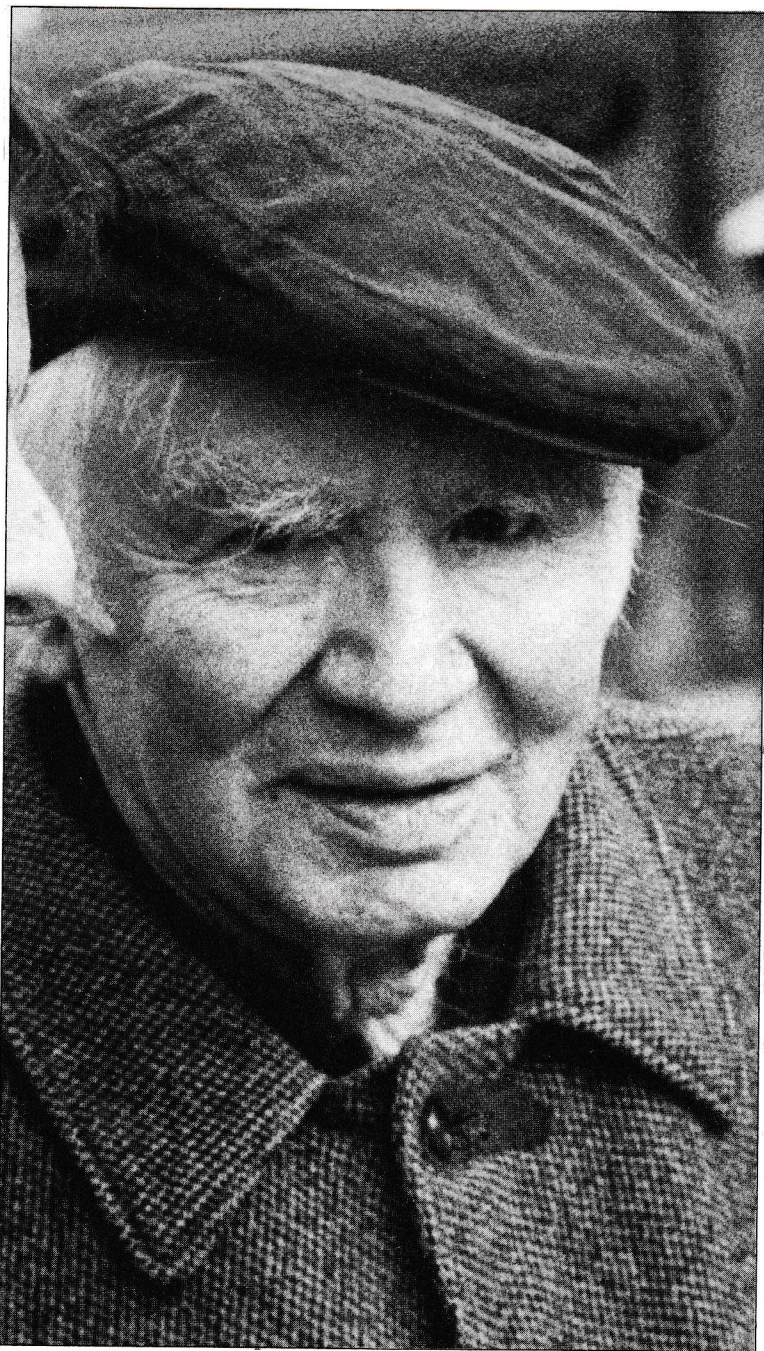
Ähnlich verhält es sich z.B. mit den alten Klassengegensätzen. Wie sehr sich die Verhältnisse, wie sie in einer modernen Industriegesellschaft vorherrschen, auf ein Parteiensystem auswirken, zeigt sich auch gerade an dem fragmentierten dänischen Vielparteiensystem mit seinen hohen Wählerwanderungen, die häufig Ausdruck einer kurzfristig motivierten, von der zum Wahlzeitpunkt gerade vorhandenen Lebenssituation abhängen. Die "großen Fragen" spielen oft eine untergeordnete Rolle. Überträgt man diese generelle Entwicklung auf die dänische Minderheit, lassen sich parallele Entscheidungen ausmachen. Im Bewußtsein vieler ihrer Angehörigen sind die wirklich "großen Fragen" in nationaler Hinsicht gelöst. Vielfach ungelöst und viel eher von Bedeutung für den Einzelnen ist die konkrete Ausgestaltung seiner Lebenssituation bzw. der Gesellschaft, in der er lebt. Das fängt bei der Sorge eines Werftarbeiters, ob nun deutsch oder dänisch, um seinen Arbeitsplatz an, und hört bei der Forderung nach einer Fußgängerampel in einer Wohnsiedlung auf. Die Bedeutung dieser

---

DR. ROBERT JUNGK

kandidat manjin za saveznoga predsjednika

*"Ja sâm sam
pripadnik
manjine,
Zato dobro
znam,
kakovu
sudbinu
imaju
Gradišćanski
Hrvati.
Ja ću se
posebno
zalagati za
Vaša prava i
za Vašu
dobrobit!"*

R. Jungk

Za sporazum u Hrvatskoj

Boj u Hrvatskoj je sijao mržnju i agresije, ke ćedu morati podjelati dođuće generacije. Ratna propaganda s obadvih strani je još dodatno multiplicirala ratne zločine jedne i druge strani. Svejedno, ki je kriv i ki je hitio u kom selu prvi kamik, i ki je na kamik odgovorio s puškom, i Hrvati i Srbi ćedu si biti i nadalje susjedi. A kot susjedi ćedu si morati premisliti, kako ćedu riješiti sve probleme, ke imaju susjedi. U Beču se je konstituirao "Srpsko-hrvatski mirovni dijalog", u kom srpski i hrvatski intelektualci pokušavaju najti dijalog i moguću suradnju. Dr. Drgao Roksandić, pripadnik Srbov u Hrvatskoj pokušava analizirati odnose i nacrtati perspektive.

Čini se da se s već sigurnim dolaskom "plavih šljemova" u Hrvatsku broj otvorenih pitanja u vezi s njezinom budućnošću prije poveća nego smanjuje. Izvjesno je dasu "plavi šljemovi" nužni da bi prestao rat, da bi bile stvorene veće mogućnosti političkog sporazmijevanja, da bi se otvorio proces povratka izbjeglih i prognanih u njihove krajeve, ali ne bi trebalo imati nikakvih iluzija o novim neizvjesnostima koje nastaju s njihovim angažiranjem.

Valja to uvijek imati na umu kada je riječ o trajnom izlasku iz ratnog stanja i o stabiliziranju Republike Hrvatske kao samostalne i demo-

kratske zemlje. S dolaskom "plavih šljemova", koje trebaju sačinjavati jedinice iz većeg broja zemlja u svijetu, s golemim ovlastima koje u slučaju Hrvatske dobiva Vijeće sigurnosti itd., umnogostručuje se broj stranih činilica koji na različite načine imaju utjecaj na rasplet krize.

Time se dodatno otvaraju mogućnosti njezina produženja, potpuno neovisno o razvoju hrvatsko-srpskih/srpsko-hrvatskih odnosa u Hrvatskoj i na čitavu etničkom prostoru jednih i drugih, odnosno, ionako optereće i komplicirani odnosi uslijed većeg upliva različitih interesa iz svijeta mogu postati još

opterećenijima i kompliciranijima.

Time dolazi do svoga punog izražaja važnost izravnoga sporazuma hrvatskih i srpskih činilaca u Hrvatskoj — a u vezi s Hrvatskom i sporazuma u Bosni i Hercegovini te (perspektivno!) sporazuma izmjedju Hrvatske i Srbije — kojima je zajedničko stajalište o samostalnosti demokratske Hrvatske, o nepromjenljivosti njezinih granica, o dosljednom ostvarivanju nacionalnih prava svih građana Republike i o sporazumnoj rješavanju otvorenih pitanja.

Takva politika još uvijek nije oblikovana ni na hrvatskoj ni na srpskoj strani u Hrvatskoj, premda o njezinoj uspješnosti ponajviše ovisi budućnosti Republike.

S opterećenjem jezivih ratnih posljedica, koje unesrećuju mnogobrojne i Hrvate i Srbe, čiji su učinici neizbježni sljedeće dvije generacije (imajući u vidu koliko su ovim ratom — njegovim vojnim i propagandnim vidovima — pogodjena i djeca!), dakle, bez iluzija o stanju u kojem se nalazi hrvatsko društvo, upravo zbog budućnosti nužno je etapno voditi politiku demokratskog sporazmijevanja - jedinu koja može biti humana alternativa sadašnjem stanju.

Svaka druga politika, koja bi prvenstveno bila utemeljena na stalnom odmjeravanju sila, prije ili kasnije vodila bi obnovi rata i u konačnici miru bez pobjednika, u kojem bi i Hrvati i Srbi bili na različite načine povijesni gubitnici, s dalekosežnim posljedicama iz evropske i svjetske perspektive.

Dvije su temeljne pretpostavke politike sporazumjevanja u Hrvatskoj.

pluralističkog izraza autonomne narodne vole Srba u Hrvatskoj i konzultativnog tijela Sabora Republike Hrvatske. Takva inicijativa je prije nekoliko dana obznanjena u Zagrebu.

Takvo sporazumijevanje neće biti lagano jer odnose između Hrvata i Srba u samostalnoj Hrvatskoj treba ozakoniti na potpuno različitim osnovama u pravom, političkom,

ukorijenjeni. Sve drugo može i treba biti predmet rasprave.

Kao što je izvjesno da u dugoj povijesnoj perspektivi ne može biti nikakve jugoslavenske državne zajednice u granicama u kakvima je postojala, tako je izvjesno da u dugoj povijesnoj perspektivi odnosi između Hrvata i Srba općenito, u Hrvatskoj posebno, moraju biti što je moguće racionalnije, interesnije, "hladnije" utemeljeni, a to znači da nigdje — u

Prva od njih prepostavlja što je moguće širu suglasnost hrvatskih političkih činilica o dosljednom ostvarivanju politike neotudjevih nacionalnih prava građana Hrvatske u svim njihovim evropski i općenito međunarodno legaliziranim vidovima, a druga, iz sprke perspektive, što je moguće širu suglasnost o integraciji srpske narodne zajednice u hrvatsko društvo i o nedvosmislenoj podršci hrvatskoj samostalnosti i teritorijalnom jedinstvu.

Ova druga temeljna pretpostavka uključuje i konstituiranje Srpskog narodnog sabora - u skladu s tradicijom iz Habsburške monarhije - kao

ekonomskom i kulturnom smislu nego što je to bio slučaj u prošlosti. Što se više i jedna i druga strana pri tome budu oslobađale od svojih iluzija, to bolje i za jedne i za druge!

Hrvatska kao nacionalna država hrvatskog naroda ne može previdjeti da su Srbi kao manjinska nacionalna zajednica u Hrvatskoj isuviše u njoj ukorijenjeni i isuviše jaki da bi bilo kakvog izgleda na uspjeh mogla imati bilo kakva politika asimilacije i marginalizacije, a Srbi u Hrvatskoj više ne mogu previdjeti da im je identifikacija s hrvatskim društvom jedina mogućnost opstanka u prostorima u kojima su povijesno

Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, Vojvodini/Srbiji — ne može biti tabu tema u međusobnim odnosima, kao ni pozivanja ni bilo kakve "sličnosti" u odlučivanju o nacionalnim odnosima.

Da bi takva interesna racionalizacija bila moguća, obje strane se moraju obvezati u evropskim i svjetskim ustanovama na odricanje od upotrebe sile u rješavanju otvorenih pitanja nacionalnih odnosa i na politiku sporazumnog rješavanja spornih pitanja, prema evropskim kriterijima i s legalnim evropskim nadzorom.

Dr. Drago Roksanđić, 25.II. 1992.

Josip Hamm

i njegovo značenje za jezični razvitak Gradišćanskih Hrvatov

U 81. godini života, 23. studenoga 1986. godine u Beču je preminuo sveučilišni profesor, akademik Josip Hamm. Tko se god sijeća Hammove višestruke slavističke znanstvene djelatnosti, a prije svega su to njegovi učenici (studenti) i prijatelji slavisti, složiti će se da je spomenutog dana umro slavista svjetskog glasa i ugleda, jedan "od najpoznatijih slavista na svijetu" (R. Katičić).

Profesor Hamm ostao je i hakovcima u svjetloj uspomeni, napose pamte ga po njegovu predavanju "Književni jezik Gradišćanskih Hrvata" što ga je 1974. održao u HAK-u.

Uoči pete godišnjice smrti Josipa Hamma Hrvatski akademski klub se s poštovanjem prisjeća lika profesora kod kojega su i Gradišćanski Hrvati polagali ispite, a na znanstvenom polju mnogo je pridonio afirmaciji gradišćanskohrvatskog etnita u slavističkom smislu riječi.

Stoga ovaj prilog neka bude na stranicama Novoga glasa naš memento zahvalnosti čovjeku, znanstveniku, profesoru Josipu Hammu za sve što je učinio za Gradišćanske Hrvate.

U povijesti slavenske leksikografije Josipu Hammu pripada častno mjesto kao glavnog urednika Njemačko-gradišćanskohrvatskog-hrvatskog rječnika (1982). Da je

tijekom svojeg profesorskog djelovanja na Bečkom sveučilištu posebnu pažnju polagao gradišćanskohrvatskom kompleksu i prije izrade spomenutog rječnika, svjedoči on sam u intervjuu što ga je 1970. dao gospodinu Stanku Dvoržaku. Jedno od pitanja bilo je i ovo:

"Opće je poznato da na terenu Republike Austrije živi priličan broj Hrvata u tako zvanom Burgenlandu. Molimo Vas da nam kažete kakav je odnos Katedre prema njima. Da li postoje s njima neki određeni kontakti i u čemu su oni?"

Prof. Hamm: "Medju našim studentima ima nekoliko Gradišćanaca - imali smo nedavno i tri disertacije s toga područja, dvije dalje su u radu. Pokrenuli smo pitanje da se u Željeznom/Eisenstadtu o državnom trošku osnuje arhiv za gradišćansku književnost, dogovorena je pomoć kod školskih knjiga i kod hrvatskog-hrvatskog rječnika, koji bi polazio od gradišćanskog narječja i tako olakšao Gradišćanskim Hrvatima da aktivno upoznaju hrvatski književni jezik."

Tko je upoznat s Hammovim radom složiti će se s konstatacijom da njegova znanstvena erudicija na području slavenske filologije ne podliježe pojmu uže specijalnosti, jer je različitost problematike, kojom se bavio, razradio "na istoj znanstvenovrijednosnoj razini bilo da je riječ o paleoslovenistici, polonistici poredbenoj slavenskoj granicama, preciznim dijalektološkim ispitivanjima, akcentologiji, ili o produbljenim književnopovijesnim i kulturnopovijesnim istraživanjima starije hrvatske književnosti, obradi teme iz povijesti slavenske filologije, o tekstologiji, lingvistici" /E. Hercigonja 1987/. Sve to govori koliko je područja

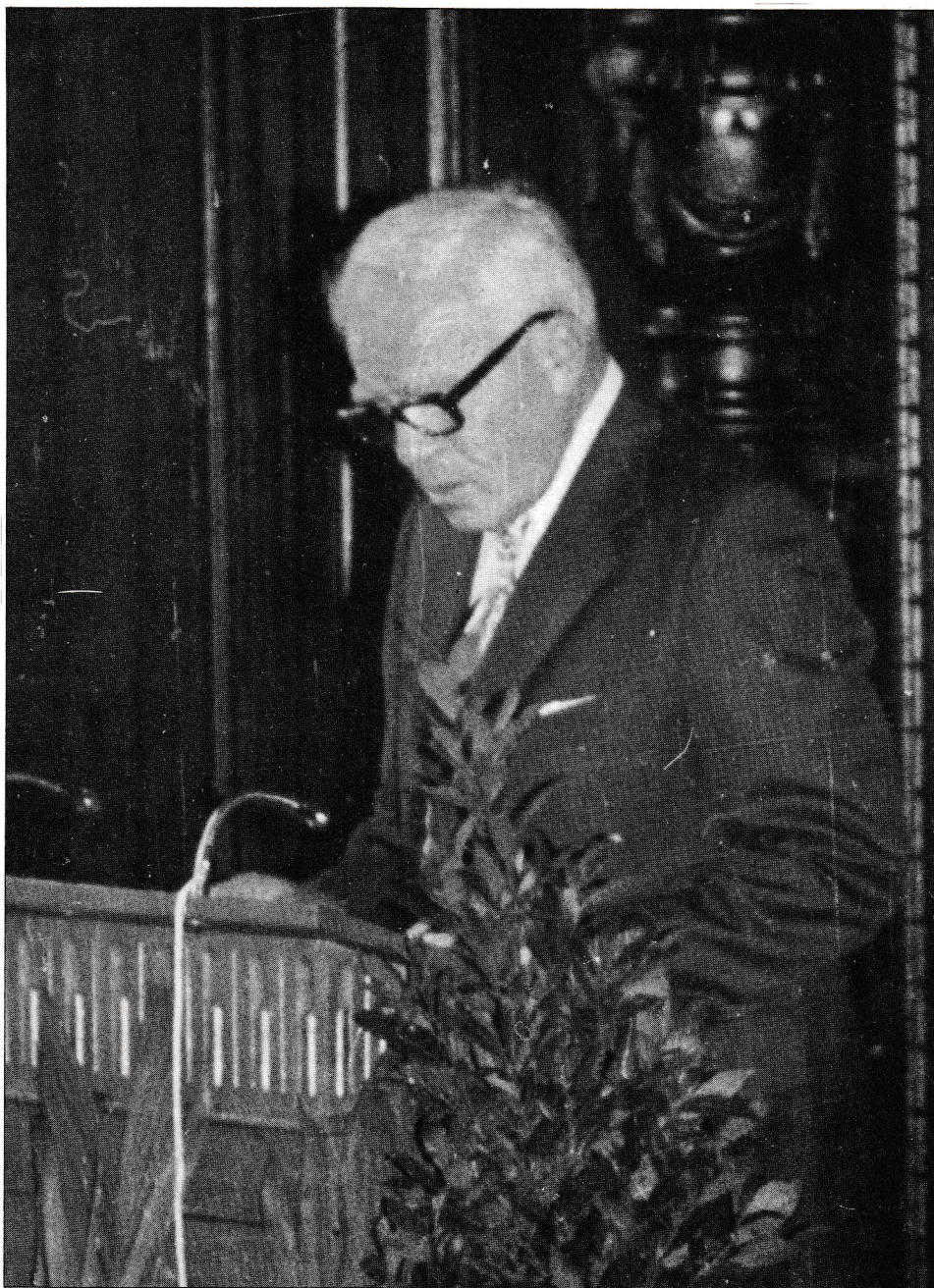
svojim fundamentalnim raspravama pokrivaio prof. Josip Hamm.

Osim toga u znanstveno-pedagoškoj djelatnosti prof. Hamm je studentima približio čitavu slavistiku u svojim predavanjima i seminarima. Dovoljno je ako spomenemo neke naslove od njegovih predavanja na slavenskom seminaru Bečkog sveučilišta: Fonološki sistem slavenskih jezika; Nauka o derivaciji; Tvorba riječi i oblika; Poredbena morfologija slavenskih jezika; Slavenski glagol; Slavenski glagolski aspekt; Poredbena sintaksa slavenskih jezika; Jezično blago u slavenskim jezicima; Književni jezik i dijalekti na slavenskom jezičnom području; Uvod u dijalektologiju; Južnoslavenski jezici; Jugozapadni slavenski jezici; Crkvenoslavenski jezik; Povijest glagoljskog pisma; Razvoj ruskog jezika od njegovih početaka do 20. stoljeća; Pitanja akcenta i aspekta u ruskom jeziku; Hrvatska narječja; Slavenske književnosti u srednjem vijeku; Slavenska renesansa; Hrvatska književnost od 16. do 18. stoljeća; Slavenska mitologija itd. / usp. Wiener slawistisches Jahrbuch, Bd. XXI (Ovde su naslovi s njemačkog prevedjeni na hrvatski A.J.)

U kakvom se je kontekstu planskog slavenskog jezičnog istraživanja na slavističkoj Katedri u Beču našla gradišćanskohrvatska problematika, dade se naslutiti u Hammovim riječima iz 1965. godine. U prilogu što ga je napisao za Österreichische Hochschulzeitung, Nr. 9, pod naslovom "Gegenwartsaufgaben der slawistischen Sprachforschung an der Universität Wien", pored ostalog čitamo: "So hat die Wiener Slawistik eine fünffache bedeutende Aufgabe zu versehen: Sie soll die slawischen

Sprachkenntnisse und die Kenntnisse der Kulturwerte der slawischen Völker an den Westen vermitteln und auf ihren beiden spezialisierten Fachgebieten - den Gebieten der Sprach- und Literaturforschung - die Kulturwerte des Westen nach dem Osten und Südosten weiter vermitteln, soll sich aktiv an der Lösung wichtiger

Völkern hatte und hat, fördern, soll das - ebenso - wohl historischen wie auch aktuelle - slawische Sprachgut, das in Hydro-, Oro-, Toponymie und slawischen Mundarten vorhanden ist, erforschen und die für die Slawistik interessanten Schätze, die sich in österreichischen Bibliotheken, Archiven und Klöstern befinden, der

theoretischer Fragen, auch da, wo sie den Rahmen der Slawistik überschreiten und in die allgemeine Sprach- und Literaturforschung hinübergreifen, beteiligen, soll bei sich und um sich reinen Tisch machen, d.h. soll in jeder Form die Erforschung der kulturellen Beziehungen, die Österreich in den Jahrhunderten seiner Geschichte zu den slawischen

wissenschaftlichen Bearbeitung erschließen, und soll sich - last not least - besondere Mühe geben, tüchtige Mittelschullehrer, Lektoren, Dolmetscher und Übersetzer heranzubilden oder heranbilden zu helfen und einen tüchtigen wissenschaftlichen Nachwuchs, der sich auf allen oben erwähnten Gebieten erfolgreich betätigen wird, zu erziehen und einer objek-

tiven und unvoreingenommenen, auf die Sachlichkeit eingestellten Wissenschaft zuzuführen."

Rezultati zacrtanih istraživanja nisu izostali. Slavistika je dobila disertacije o gradišćanskim dijalektima (H. Koschat, G. Neweklowsky), popisani su ćiriliski i glagoljski rukopisi u austrijskim bibliotekama i arhivima (G. Birkenfellner), istražena je slavenska toponimija (O. Kronsteiner), napisane su dvije disertacije o gradišćanskohrvatskim književnicima: M. Miloradiću i I. Horvatu (N. Benčić, R. Hajszan).

Budući da ovaj prilog ima intenciju, barem ukratko, podsjetiti na Hammovu djelatnost povezanu s Gradišćanskim Hrvatima za njegova života, osvrnut ćemo se na još jedan momenat njegove brige i to za gradišćanskohrvatski jezik. Naime u spomenutom predavanju u klubu HAK-a 1974. u Beču, između ostalog prof. Hamm je kazao: "... Mi smo se ovdje sastali - i ja sam tako shvatio i tako shvaćam ovaj sastanak, da se hic et nunc dogovorimo, kako bi se moglo i što bi trebalo sa ove naše akademske strane poduzeti ili poduzimati da se našem narodu u Gradišću pomogne da svoju narodnu svijest održi, ojača

i da joj dade svoj pečat i svoja obilježja, koja će i kolektivu i pojedincima pomoći da sačuvaju svoj oblik, svoj način života i svoje mjesto u zajednici i kojoj se nalaze. Danas treba da se pozabavimo pitanjima jezika i pravopisa, i pitanjima opće kulture koja se javljaju kao nadgradnja nad onim što u sebi sadržavaju oblici u kojima se realizira jezik.

Da bismo - suštniski - došli do takvih pitanja, treba izvidjeti, da li smo sa današnjim stanjem u njima i oko njih zadovoljni ili nismo, i ako nismo, što bi se tu dalo - ili što trebalo tu popraviti ili preurediti?

Mogu odmah reći da mi se čini da većina s današnjim stanjem nije zadovoljna. Da jest, ovaj bi sastanak bio suvišan i mi bismo uz jačke ili uz kolo bolje proveli ovu večer.

Što sada u pitanjima jezika nije dobro i što bi se moglo - ili što bi valjalo u pitanjima oko hrvatskoga jezika u Gradišću promijeniti, dopuniti ili na koji drugi način popraviti?

(...) Najprije jedno principijelno pitanje, a to je da jezik gradišćanskohrvatske književnosti ima svoj poseban kolorit po kojem se on razlikuje od književnosti standarda koji evo već 120 godina predstavlja hrvatski književni jezik u Hrvatskoj. Te su

razlike i fonetske (smjer ikavizam), i morfološke (gazu, kunu, naših djedov i babov, naših kuć, petimi), i sintaktičke (Da si oni budu mogli održati svoj žitak), i leksičke (turam, svenek, prez, pašćit se, pujma, itd.)

U toku historijskog razvitka bilo je tu promjena i u pisanju (mađarska ortografija, poslije Gajeve, no sa razlikama u pravopisu, itd.), kao što je naprimjer sada sa pisanjem -o mjesto -u na kraju participa, itd. Odatle pitanje:

Hoće li se ostati kod svoje (odvojene) gradišćanske prakse, ili će se prihvatiti književni jezik onakav, kakav je danas u Hrvatskoj?"

Prof. Hamm je zatim naveo gledišta pro i kontra književnom jeziku u Republici Hrvatskoj.

"pro":

1. štampa, tiraža, naklada, knjige (napr. školska i dr.)
2. mnogi Austrijanci polaze tečajeve hrvatskog jezika zbog turizma, to bi otpalo
3. nacionalno jedinstvo - etc.

"contra":

1. razlike i to znatne u leksici, u fonetici i morfologiji,
2. pitanja svećenstva i njegova pristanaka,
3. tradicija,
4. jezik kuće - jezik škole ...,
5. opasnost da se (Hrvati, A.J.) potpuno ponijemče ako ne prihvate hrvaćanski i ne njeguju svoj hrvatski.

Zato:

Ostati kod gradišćanskog hrvatskog kao posebne naddijalektalne varijante hrvatskog književnog jezika, prilagodjene Gradišću kao takvom.

Što iz toga slijedi? Zadaci?

Rječnik - Pravopis - Gramatika kao osnove koje bi trebalo ustanoviti zajednički, dogovorom: Meršić - Zvonarić - Palković - Horvat - Karall - Benčić - Vlašić - Hamm - Neweklowsky - i dr. "

Iz navedenih Hammovih konstruktivnih razmišljanja o sudbini gradišćanskohrvatskoga jezika vidljiv je angažman znanstvenika kakva smo ga imali prilike upoznati. Plod svojega rada: *Wortschatz des Burgenländischkroatischen* s njegovim predgovorom, a obradila Elizabeta Palkovits izd. ÖAW, Wien 1987. nije dočekaio u objavljenom obliku.

Da je prof. Hamm mnogo učinio za Gradišćanske Hrvate na području slavenske filologije, svjedoči i priznanje Republike Austrije i Pokrajinske vlade Gradišća, koji su mu dodijelili austrijski križ za njegove zasluge. Istina, to nije jedino njegovo priznanje od strane jedne države. Za svoj rad već je bio odlikovan 1946. od Presjednika Poljske Republike zlatnim križem "za zasluge u borbi za slobodu i nezavisnost slavenskih naroda", a 1950. dobio je nagradu Presjedništva vlade Hrvatske za svoj priručnik o staroslavenskom jeziku.

Ovim prilogom htjeli smo se odužiti profesor Josipu Hammu kojega su za života resile vrline očitovane u trim dimenzijama. Širok i dubok je bio njegov znanstveni dijapazon, intenzivna i djelotvorna njegova pedagoška djelatnost, značajne i uspješne su bile njegove organizatorske sposobnosti. Taj njegov životni "trivium" ujedinjavao je sve ove komponente, mutiplicirao njegovo biće s harmoničnim i odmjerenim individualitetom.*

Znamo i pamtimo ga, svijesni njegove trajne prisutnosti u galeriji znamenitih slavista, a time i u našim srcima ostao je svijetli primjer čovjeka, učenjaka i učitelja koji je dostojno slijedio znanstvene putove svojih predčasnika: Franca Miklošiča (1813-1891), Vatroslava Jagića (1838-1923) i Nikolaja Sergejevića Trubeckoga (1890-1938) tradiciju slavistike koju je on u Beču doveo do vrhunca i osigurao budućnost izborom prof. R. Katičića kao svojega nasljednika.

Alojz Jembrih

* *Dosada su iscrpan prikaz Hammova života i rada napisali František Vaclav Mareš i Eduard Hereigonja. Prvi u "Wiener slawistisches Jahrbuch", Bd. XXI, 9-17, a potom u "Jezik", 34, br. 3, Zagreb 1987, 65-71.*

DR. JOPSIP HAMM

Životopis

- (r. 3.XII. 1905, Gat, kotar Valpovo, Slavonija), klasična gimnazija u Osijeku
- 1924. do 1928. filozofski fakultet u Zagrebu (slavistika - Boranič, Ivšić, Rešetar, Vodnik: germanistika - Tropsch)
- 1929. do 1930. polonistika (Krakov, Lavov, Varšava)
- 1934. dr. phil. iz slavistike (Zagreb) od 1933. lektor polj. jezika,
- 1934. doktorat iz hrvatskog jezika: filozofija disertacijom "Matija Petar Kotaničić, njegova djela i njegov dijalekat".
- 1949. docent, 1954. izvanredni i 1957. redoviti profesor za slavensku filologiju (s osobitim obzirom na starocrkvenoslavenski) u Zagrebu.
- U jeseni 1960. prelazi na poziv austrijske vlade u Beč kao redovni profesor za slavensku filologiju i predstojnik istoimenog instituta.
- Od član JAZU danas HAZU 1956. dopisni član a 1977. redovni i od 1966. pravi član Austrijske akademije znanosti i u njoj pročelnik komisije za Balkan, koju je u svoje vrijeme osnovao V. Jagić.
- 1973. dr. hon. c. sveučilišta u Wrocławu (Poljska). Nosilac nekoliko ordena (polj., bug., jugosl.)
- U Zagrebu pokreće "Slovo", časopis Staroslavenskog instituta, u Beču izdaje "Wiener slawistisches Jahrbuch" i "Phonologie der Gegenwart".

Glavna djela

Naučnu djelatnost počinje na različnim područjima:

- kao dijalektolog (Štokavština Donje Podravine 1949., Govor otoka Suska = uvod, historični dio, fonetika, tekstovi, rječnik, 1956),

- akcentolog (Križa savremene akcentologije 1937, Ze studjov nad akcentem serbochorvackim 1937, Akcenatske opozicije u slav. jezicima 1958)
- uopće filolog (Staroslavenska gramatika 1970., Starosl. čitanka 1971., Zarys gramatyki jez. serbochorw. 1936., Kratka gramatika hrvatskosrpski književni jezika za strance 1973., isto njem. 1967., Postanak glagoljaškog pisma 1938., Glose u Radonovoj bibliji 1952., Datiranje glagoljaških rukopisa 1952., Judita u hrvrvtaskim glagljaškim brevijarima 1956., Hrvatski tip crkvenoslavenskog jezika 1964., Psalterium Vindobonense 1967., Hrvatski glagoljaši u Pragu 1971.,
- knjiženi historik: Savremena poljska književnost 1948., Gundolićeva Sunčanica 1962., Zur Verskunst Konstantins Kyrills 1964., Džore Držić "Pjesni ljuvene" 1965., Verborgene Quellen 1966., Metod prikladnyh prosodem 1972., Kanconijer Inacija Giorgi 1972.),
- slavist (Poljski jezik. Čitanka i gramatika savr. poljskog književnog jezika 1935, Vatroslav Jagić i Poljaci 1951. Jagićeva korespondencija: Pisma iz Rusije II., 1970., III., 1983.)
- lingvist (Varijante u prijespisima hrv. glagoljaša 1953., Zur Periodisierung der südslawischen Sprachen 1962., Zamećanja k diahroničeskim isledovanijam 1965., Entropy in Slavic Morphology 1966., Relativität der Phonemwahrnehmung 1967., Kontakterscheinungen bei slawischen Derivierungen 1968., Verschiebung der Velarkonsonanten 1970., Dravaeno-Polabica 1970., Phonologische Erwägungen: das Urslawische 1970., Czynniki w rozwoju form czasownikowych 1973., Beiträge zur Geschichte der Slawistik im nichtslawischen Ländern 1986. itd.)

I oni jaču još uvijek...

Narodno dobro je prez dvojbe važan faktor pri očuvanju identiteta svake manjine. A folklor je dostkrat sredstvo, kim moru društva animirati mladinu za aktivnosti za Hrvatsvo. Folklor ali nije folklor, kako nije ni Musikantstadl narodno dobro Austrije. Dr. Uschi Hemetek pokušava dati kratku analizu sadašnje situacije i nacrt važnost istraživačkoga djela nekih folklornih grup u Gradišću, ke ne samo reproduciraju ili preuzimaju iz Hrvatske, nego ke aktivno izdjelaju i koreografiraju narodno dobro Gradišćanskih Hrvatov.

Nisam Hrvatica, nego sam iz većinskoga naroda. Jur na početku mojega istraživanja sam si stavila pitanje, koliko ima smisla, da se bavim kulturom ovoga naroda prem danisam član ove manjine. Bilo je dost teško upoznati i razumiti ovu kulturu. Danas sam srična da sam se ipak odlučila, da se naučim jezik i da upoznam ov dio kulture u Austriji, jer u austrijskoj kulturnoj svestranosti leži šansa, ku ja kanim primiti.

Izvidila sam, da istraživač nikada ne more zabiti svoju vlašću kulturnu pozadinu. Ali to je dobro, jer različne kulturne pozadine omogućuju veću objektivnost rezultata.

Nikada nisam gledala gradišćanskohrvatsku kulturu samo kao nacionalnu hrvatsku kulturu. Ova kultura se je razvila u toku 450 ljet, a ako moremo najti ugarskih, nimških i

slovačkih elementov, to za mene nije izraz asimilacije, nego to je bio kreativan proces, pri kom su Gradišćanski Hrvati održali svoj vlašći identitet.

Konzentriramo se najprije na nekoliko teorijov o regionalnosti i tradiciji muzike Gradišćanskih Hrvatov s obzirom na momentanu situaciju i naglasiti važnost djelovanja nekih folklornih grup, ke i aktivno istraživaju izvorno narodno dobro.

Uglavnom se gradišćansko-hrvatska muzika pojavlja u obliku jačke i instrumentaln tamburaške muzike. Glavna uloga tambure je, da prati jačku. U Gradišću se naime nikada nije razvio stilistički samostalan stil igranja na tambura.

Ostajem dakle kod jačke:

Ovde triba dalje diferencirati, jer ni moguće govoriti o tipičnoj

tradicionalnoj jački Gradišćanskih Hrvatov, jer egzistiraju različni regionalni stili. To se vidi jur u tom, da na primjer folklorni ansambl Kolo Slavuj prezentira 5 različnih programov iz različnih krajev Gradišća.

Sada bi mogli reći: "Kade j' lozi kraj" se svagdir jači isto kao i "Oj Marijana" ili "Daj mi daj". To je istina. Ali ove jačke ne brojim med narodnu muziku. To su šlageri ili "narodnosne jačke" (a ne narodne jačke). One nimaju već regionalnosti, ka je tipična za narodnu muziku. U ovi jačka se najde tendencija za široku publiku. Uz sve to su to uglavnom jačke za tanac u taktu valcera ili polke. Jedna je jako slična drugoj i lako su za jačiti, i zbog toga su vrlo obljubljene. Ove općenite gradišćanskohrvatske jačke su najvećim dijelom napisane u 3/4, u 6/8 ili u 2/2 taktu; one su važan dio jačak Gradišćanski Hrvatov i čuda puti u repertoaru tamburaški grupa.

Postoju i takove jačke, ke jaču u mnogi seli, ke ali ipak nisu šlageri, nego su se razvile u jednoj pokrajini. Ove melodije su bile tako ugodne i dobre, da su se raširile po cijelom Gradišću. Jedna tih melodijov je pionska iz sridnjega Gradišća ku predstavlja i Kolo Slavuj. Ista melodija se jači i na Stinjaki, kade se ona gleda i jači kao domoljubna jačka.

Ali ka i kakova je tipična

regionalna jačka i kade ja ona za čuti? Sada mislim na jačke kao na primjer "Na sred sela" iz Velikoga Borištofa ili "Udvesti, udvesti" iz Stinjakov. Pred svim su poznate ove jačke kod starije generacije, a jaču je pri različni prilika. I sridnja generacija katkada jači ove jačke (na primjer u mesopustu u Velikom Borištofu). Med mladimi ljudi se ove jačke jaču samo u neki folklorni grupa, ke su pri privatnom ili skupnom istraživanju ili iskapanju starih jačak došli do njih. Ove jačke su u velikom znanstveno istraživane, neke snimke postoju, ali samo to nije garancija da čedu dalje živiti.

Kratko kanim upomenuti zač su istraživanja folklornih grup kao na primjer Kolo-Slavuja tako važna za obdržanje tradicije:

Ča vidimo na pozornici, je izdjelano za nastup i nam kaže na stiliziran način različne dogodjaje u toku veselja. Kolo Slavuj ne glumi veselje, nego nam prezentira različne dijele veselja, različne melodije i tance iz različnih sel sridnjega Gradišća. Izbor ovih jačak, tanac i melodijov bazira na znanstvenom djelovanju, jer na prvom mjestu stoji umjetnička predstava.

Naziv "Ki će s nami pirovati" je krik iz Dolnje Pulje, koga su dica vikala pri hodanju u crikvu - ovo je notirala Krista Csenar, ka je napisala diplomsko djelo u našem Institutu za narodnu muziku.

Nadalje nastupaju babac i staćilo i nam kažu svoje uloge, ke su igrali na veselju. Danas se ove poslovice samo još djelom prakticiraju na veselju.

U koreografiji je moguće pokazati samo odlomke ove stare tradicije. Iako je u programu uloga babca ili staćila skraćena, je ovo djelovanje prinos za obdržanje tradicije, jer on ki igra babca ili staćilu, mora se naučiti tekst i morebiti da će to, ča se je naučio za pozornicu, upotribljavati i na drugi, "pravi" veselji. Morebiti je u publiku neki babac ki je animiran ovu tradiciju opet oživiti u svojem selu.

Jačke ovoga programa imaju različne karaktere. Pirovska "Snoć kasno sam stala" je, ča naliže riči, vezana na pokrajinu, jer tekst odvisi od sela. Melodija je vezana na pokrajinu u tom pogledu, da se je jedna od već različnih varijantov izibrala (Od ove melodije postoju samo u "Jačkaru" jur četire različne

varijante). Meni odsobno se ova melodija jako vidi i mislim da ima jakoga hrvatskoga identifikatorskoga karaktera, prem da je zapravo ugarskoga porijekla. Ona je zapišena jur u 1834. ljetu u ugarskoj zbirki Kerényi i je poznata kao tipična ugarska narodnosna melodija. Ovo nam opet kaže, da već-ke nacionalne komponente nisu tako važne, jer ja poznam malo ku jačku, ka si je svoj funkcionalni karakter, i u tom smislu

su ju jačili, su danas šezdeset ljet stari i nažalost nisu ju dalje dali mladini.

To vidimo ne samo na Mjenovu, nego i u drugi seli. Stare navade se ne tradiraju od generacije do generacije. Zač? To je lako za razumiti, ako gledamo promjene u svakidanjem žitku. U stari jačka se opisuje život i način djelovanja, ki tako danas već ne postoji. Danas junaki već ne idu pjevajuć kroz selo ili pod oblok - danas se sidi pred televizorom. Danas

svoju važnost i značenje obdržala. Ovo je jačka za identifikaciju za Gradišćanske Hrvate, svejedno je li je prava ugarska ili iz drugoga kraja.

Jačka "Na sred sela" nije zapisana u "Jačkaru". Postoji mogućnost da ova jačka nije bila tako važna, kad su sastavljali zbirku. Druga mogućnost je, da je bila urednikom Jačkara preveć "ugarska". Melodija je bez dvojbe ugarska, ali i to je sridnjo-gradišćanska tradicija, da su se jačke iz ugarskoga prevodile. U programu čujemo jačku u pridjelanoj verziji Prof. Štefana Kočiša. Ova verzija stoji samo malo u vezi s narodnom muzikom, ona nam prezentira jačku na jedan romantičan, višeglasan način. U praksi će se ova jačka u manje umetničkoj verziji jačiti u društvu pri drugi sastanki. Svi nazočni čedu morebiti onda jačiti skupno ovu jačku, jer to nije ništa tudjega za nje, nego se slaže s njevom tradicijom.

Na Mjenovu si jaču ovu jačku stariji ljudi. Ona je sigurno tradicionalna junačka jačka. Junaki ki

već nije po sebi razumljivo da se mladi aktivno bavu muzikom. Danas je već tako, da je človik već i već pasivan i samo konzumira. U pogledu na današnju situaciju je jasno, da je djelovanje Kolo Slavuja i drugih folklornih grup važno, jer tradicija more poiti drugim putom. Važno je, da uopće postoji pripravnost za muzikalne aktivitetete — uprav u hrvatski seli postoji ova pripravnost u velikoj mjeri. Ovde imaju Hrvati još jednu veliku prednost. Čuda puti sam čula kako stari i mladi ljudi s velikim oduševljenjem jaču.

U kavani Anzengruber u Beču sam čuda puti doživila, da si mladi ljudi zajaču samo za zabav i to mi se čini velikim bogatstvom. Od onih mladi su mnogi bili, ili su člani Kolo Slavuja ili neke druge tamburaške grupe - oni upotribljavaju to ča su se naučili spontano za svoju i za zabav drugih.

To sve je uzrok tomu, da budućnost gradišćansko-hrvatske narodne jačke gledam prez straha - ovde je kultura, živa i u današnjem žitku!

Nebo ili pakao...

Gradišćanski film živi: to je dokazao uspjeh Bizmečana Wolfganga Murnbergera, ki je svojim djelom "Nebo ili pakao" dobio lanjsko naticanje austrijskoga filma u Welsu i jur nekoliko nagradov u inozemstvu. Prvi dužički film Murnbergera nastao je na temelju kratkoga filma, kim je on skupa s kameramanom Fabianom Ederom položio završni ispit na Bečanskoj akademiji filma. U "Nebo ili pakao" 30-ljetni Murnberger prikazuje episode jednoga ditinstva na selu, kako se je odigralo vjerojatno i u naši hrvatski seli koncem šezdesetih, početkom sedamdesetih ljet. Desetljetni dičaki se igraju cowboy-e i indijance, gledaju prepovidane knjige i filme, pomažu pri svinjokolji, ubijaju i beru muhe, si izmislu kakove grihe, da bi farniku pri spovidi imali nešto povidati i tako dalje. Film se naslanja na Murnbergerovo ditinstvo, i je zbog toga iznimno autentičan. Glumci su isključivo dica/laiki, poznanci ili rodjaki režisera.

Pred "Nebo ili pakao" snimio je Murnberger šest kraćih filmov i jedan reklamski spot. Jedno njegovo djelo, ko je bilo pred nekolikimi miseci u televiziju, se zove "Kiritof", i je snimljeno 1986. ljeta u Vulkaprodrštofu.

Wolfgang, Ti si nedavno u rekao, da je jedan od Tvojih prethodnih filmov bio čemeran, a to zbog toga, kad je bio fiktivan, neautentičan. Tvoj zadnji film, kim si dobio pri naticaju austrijskoga filma u Welsu, se naslanja na pripetnja iz Tvojega ditinstva, Ti ada povidaš o dogodjaji, ke si sam doživio. Ča je razlika med autobio-

grafskim i fiktivnim filmom?

Pred četirimi ljeti sam skupa s jednim tovarušem snimio igrani-film, zvao se je "Na tebe sam mislio". Jur ončas smo djelali takorekuć sa "štabom" suradnikov od 14 ljudi, kim smo djelomično i nešto platili, duralo je tri tajedne dugo. Tehnički je ta film bio prez pogriške, ali štorica visi kako tako u zraku. Človik more opaziti, da

u štorici nije žitka, da je izmišljena, da je konstruirana šablonom. Kod "Nebo ili pakao" je bilo sve drugačije: pokidob da sam sve sam doživio, sam poznao mjesta, kade smo snimali. Pri snimanju sam čutio veliku sigurnost, nisam morao premišljavati, ke scene odgovaraju, je li su autentične. To je velika prednost. Kod igranoga filma "Na tebe sam mislio" smo med drugim snimili jednu restauratorku. Najednoč mi je pri snimanju te žene došla misao, da zapravo uopće neznam, kako ona obično djela, kako brzo, je li pri djelu sidi ili stoji i tako dalje. A ako tako važne stvari uptiš stoprv pri snimanju, onda si moreš predstaviti, kakova zapreka je to za insceniranje filma. Ov put si nisam morao ništ izmisliti: ja sam na priliku točno zno, kako odrašćen i važan sam se čutio, kad sam iz čokoladnih kugljic isisao rum, a čokoladu hitio. Reakcija publike mi pokazuje da je već ki djelao to isto, znamda ne s kugljicami, ali zato s likerskimi flaškicami pod božićnim drivom. Jedna druga razlika med sadašnjim i mojjimi prethodnimi filmi je ta, da ov put imam tu čut, da sam se nečega oslobodio. Kod fiktivnoga filma se odigra sve samo u glavi: rodiš ideju, sastaviš scenarij, snimiš i gotovo.

Kako Ti se je ugodalo na tako perfektan način spojiti tvoje doživljaje s tehničkim uvjeti

filma, ada najti kipe za ono, ča si kanio izraziti?

Ja se bavim sada sedam ljet filmom, i to svimi aspekti. Kad sam počeo studirati u Beču na akademiji filma, sam se - mislim kot jedini- upisao u sve tečaje, ada i za scenarij, i za režiju, i za montažu. Samo kameru se nisam učio, to bi bilo preveć. Ali od uvijek sam kanio činiti sve, ja nisam kanio ništ iz ruke dati, osebujno montažu. Film obuhvaća već dimenzijov, on sadržava i kipe i zvuk. Osebujno važan je ritam, a ritam se najbolje naučiš pri montiranju. Pri pisanju scenarija se isto naučiš gledati na ritam, ali to je grubniji dramaturgični ritam, ki je važan za stvaranje napetosti i za razvezanje te napetosti. Samo pri montiranju se ali naučiš, kako dostigneš, da film konačno funkcionira, da se ritam u odlučujućem hipcom pomiri i pobržava. To se naučiš isključivo pri montiranju.

Najzad k filmskoj akademiji: mnogi velu, da se onde moreš naučiti samo filmsko rukotvorstvo, ada baratanje s filmskimi alati, da se ali ne naučiš najvažnije, naime radjati filmske ideje. Ukoliko se kod filma more uopće razlikovati med kreativitetom i rukotvorstvom?

To je teško pitanje. Ja mislim, da to kod filma nije drugačije nego kod drugih vrsti umjetnosti. U akademiji likovnih umjetnosti ti na priliku pokažu, kako znaš mišati farbe, ali to nije najvažnije. Već tomu nebi rekao, ar se bojim, da bi glušalo malo prepotentno.

Ti si do sada snimio osam filmov. Kako si to mogao financirati?

Postoju različni puti, kako moreš dojt do pinez. Studirati na filmskoj akademiji ima tu prednost, da na primjer odiljenja za kulturu u pojedini savezni zemlja imaju povjerenje, da će se njeva subvencija upotribiti pravilno. S takozvanom "malom filmskom subvencijom", djelom od filmske akademije, dijelom od saveza, dijelom od zemlje - ovo more biti jur početak. U Austriji počne skori svaki režiser na ta način. Ako moreš pokazati na neku praksu i na neke kraće filme, od svih institucijov ćeš znamda dostati

skupa oko 150.000 šilingov. Ali s timi pinezi ne moreš načinit duži film.

Koliko si Ti tribao za "Nebo ili pakao"?

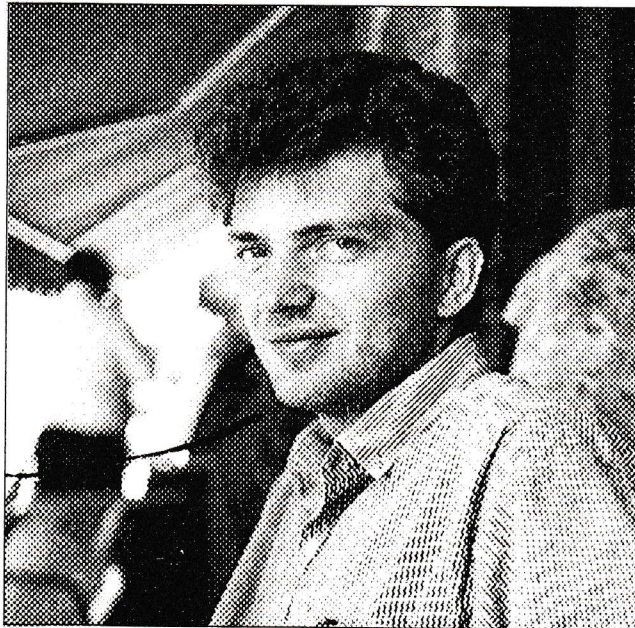
Ja sam izdao prilično 700.000 šilingov, to su ali isključivo stroški za materijal. Jedan filmski producent mi je rekao da bi film stao točno deset krat toliko, ada 7 milijoni šilingov, ako bi bili kalkulirali tako, kako obično moraš kalkulirati, ada plaćati glumce, kameramana, tehničare, pomagače i tako dalje. Sedam milijoni šilingov ali nikad ne bi bio dostao, to je svota, ku u Austriji dodilu u okviru takozvane "velike filmske subvencije". Po mojem sadašnjem uspjehu ću naredno dostati ovu veliku subvenciju. Tako neproblematično pravoda i to opet nije: ako ti savez isplati pet ili deset

milijoni šilingov, onda to kani i kontrolirati. Filmska komisija na priliku ima uticaj na tvoj scenarij i na sve druge korake filma. Ako ada snimiš film s velikom subvencijom, onda ga moraš načiniti na čisto drugi način nego sam ja načinio "Nebo ili pakao". Ov film je naime nastao u dvi etapa: prva verzija filma je durala 30 minut, a i ta verzija je bila za sebe gotova, završena. Ostalih 45 minut sam snimio pol ljeta kasnije, kad sam dostao dodatnih pinez. Kod velike subvencije to funkcionira drugačije: ti dostaneš pineze stoprv onda, ako predložiš potpuni scenarij. To znači, ti ne moreš, kot sam to ov put djelao, razvaliti film i složiti ga na novič, s dodatnimi sekvencami.

Znamda jedno pitanje austrijskoj filmkoj sceni: ke režisere imaš rado, ke manje?

Iz filmske akademije poznam Wolframa Paulusa, ki mi do neke mjere služi kot uzor. Kad sam ja počeo,

je on uprav apsolvirao četvrto i zadnje ljeto na akademiji, i je načinio film "Heidenlöcher". On je po mojem mišljenju dokazao, da moreš i s austrijskimi temami snimiti dobar film. Nadalje mi se vidi Fritz Lehner, ki je za televiziju snimio trilogiju o Francu Schubertu. Njemu se ugoda u tom filmu, da se gledaoci zaživu u tadašnji čas i da si znaju predstaviti, kako su ončas živili. Premda Lehner to nije sam doživio, je čutljivo, da se je jako dobro zaživio u to, da je to

Wolfgang Murnberger, r. 1960. lj

zvanaredno točno izrešerširao. Kritizirati ne kanim nikoga, premda bi bilo u Austriju dost režiserov, ki mi se uopće ne vidu.

Primjera Tvojega filma je bila lani u jeseni u Welsu, u aprilu si ga predstavio u Gradišću. U kini Tvojih roditeljev u Bizmetu, u kom si takorekuć odrasao i ki igra u Tvojem filmu važnu ulogu, to već nije bilo moguće, ar su tvoji roditelji morali prestati. Ima po Tvojem mišljenju seoski kino, ki je tako značajno uticao tvoju maldost, još budućnosti?

Ja mislim, da je čas seoskih kinov mimo. Moguće, da moraju sve kine na selu jednoč zapriti, dokle ljudi uptu, da im nešto fali. Problem je i ta, da je u ovi kini sve zastarano, početo od namještaja do filmskih projektorov. U zadnji ljeti nije bilo toliko gledaocev, da bi se isplatilo investirati. Moguće, da ćedu u veći seli, po nekom času,

opet nastajati kine s ugodnimi sidali i s dobrim kvalitetom kipa i zvuka. Isto moguće je ali, da - spodobno teatru - na selu jednostavno već neće biti kinov. Ako more doći do renesanse kine na selu, onda samo kvalitetniji filmi, kvalitetnom projekcijom i velikim dvoranama, s velikim filmskim platnom, a nikako ne u mali hižica, ke sliču škrablji za šoljine. Potpuno skrsnuti kino ali neće - to se barem ufam! Kod slikarstva je bilo spodobno: kad su pronašli fotografiju, su mislili, da je slikarstvo izgubilo svoju funkciju. Bilo je ali suprotno: slikarstvo se je po tom naime stoprv oslobodilo! A to zbog toga, ar je fotografija preuzela funkciju informiranja, odnosno dokumentiranja, a slikari su se mogli baviti drugimi, umjetničkim temami. To je isto razdilenje funkcijov, ko moremo opaziti med televizijom i kinom: televizija je preuzela funkciju informacije, dokumentacije i zablavljanja. Jakost kine je znamda ta, da

ti omogućuje, da ponekad gledaš u druge svite, ako to patetično izrazim. Kubrikova "2001 - odiseja u svemiru" u televiziji - to je pazdac. Ili "Igraj mi melodiju smrti": ako si to jednoč vidio u Gartenbau-Kini, onda ta film u

televiziji nećeš zdurati pet minut dugo. Ja se ufam, da ćedu ljudi i budućnosti postat u tom pogledu senzibilniji i neskromniji.

Lipa hvala na razgovoru.

N O V A L I T E R A T U R A

Pripetenja

Pripetenje nisam nigda iskao, pripetenje sam svenek strefio. Naš žitak je pun pripetenj, pripetenja postoju u nami, u naši tovaruši, u ljudi, ki živu okolo nas. Ima i nenapisanih pripetenj. Postoju i važna pripetenja, ka ali nisu tako zanimljiva, dražljiva. Kad slušamo druga pripetenja ježi nam se koža, pripetenja nas zbudjaju iz sanje. Postoju pripetenja, u ki je rič samo o pojedincu, druga pripetenja opet obuhvaćaju širji krug, čuda ljudi,

još i cijelo društvo, dapače i dražu.

Bilo je to na ravnici, ka se cijela svitila od zlata pšenice. Idilični kip je bludio samo nuglasti oblik nove strojno-traktorske postaje. Zdolanje gradu trafostanicu. Med ovimi gradnjami se nahadja mali četverokut. Koliko ima? Znamda trikrat tri. Uz mene stoji, jada se i zglasa zdiva ta, ki će nam pripovidati pripetenje ovoga četverokuta. Na polju spodobno velikoj črijedi ovac ležu rašivani paketići slame, ke je za

sobom zgubio kombajn. Gledam u daljinu i najednoč mi pod nogami zašući slama. Stoprv sada sam upametzeo, da stojim na nepokošenoj pšenici. Nije to bogzna koliko. Jedan ili dva snopi, već ih neće biti. Jednostavno, mrvu pogažene pšenice. Ali ipak se zaustavio razgovor. Znamda zbog toga, da ne bi nastala neugodna tišina, prignuli smo se skoro najednoč i zeli u ruke nekoliko klasov. Izmlio sam u dlan nekoliko zrn i hitio dvi-tri u

usta. Grizem zrela, zdrava, suha zrnca pšenice.

Koliko će ih biti na hektaru? - pitam.

On gleda klas, izmlije ga i čini mi se, da broji zrnca. Pak zimplje za prigršće stabljik s teškimi klasi, koncentrirano gleda na nje i polako, kot da bi vagao riči i pšenicu, veli:

- Tridesetpet metrov na hektaru.

Ako djelate u uređu ili živite u varošu, kad niste nigda djelali na polju, onda neznate na ovo ništ reći. Znamda zamrmljate: čuda, lipo, ili zafučkate, ili ... to znate ionako sami, ča bi ste rekli. Ali ta, ki je na polju djelao, zna jako dobro, da je tridesetpet metrov jako lipa i bogata urodja.

On se gane i ja ga poslušno naslijedujem. Na cesti gazimo po neomlaćenom, koč žutom, danas jur čnom žitu. Isli smo sto metrov, dvisto metrov po ovom krušnom tepihu i zaustavili smo se kod četverokuta trikrat tri s betonskomi stupi u svi njegovi kuti. U betonski stupi su zatakute željezne šibe.

Još svenek stojimo na krušnom tepihu. Ne ćutim se dobro kad stojim na kruhu. To se ne smi, to je zapravo grih, ar ta, ki stoji na žitu, ne puti se u poljodjelstvu.

Stati i gaziti po kruhu je grih. Prošli smo na strnjišće. Tada je on prekinuo tišinu i pripovidao mi kratko pripetenje o zemlji, željezu i kruhu.

- Ja sam načelnik i skrbim se za kruh. Jednoč zjutra su me pohodili tri drugi, ki se skrbu za izgradnju poduzeća. Nisu došli uprav najbolje raspoloženi. Kanili su s manom raspravljati, da, doslovno raspravljati, o ovom četverokutiću zemlje, o krugu okolo četverokutića i o cesti k ovom četverokutiću.

Svagdir ovde je cvala krasna

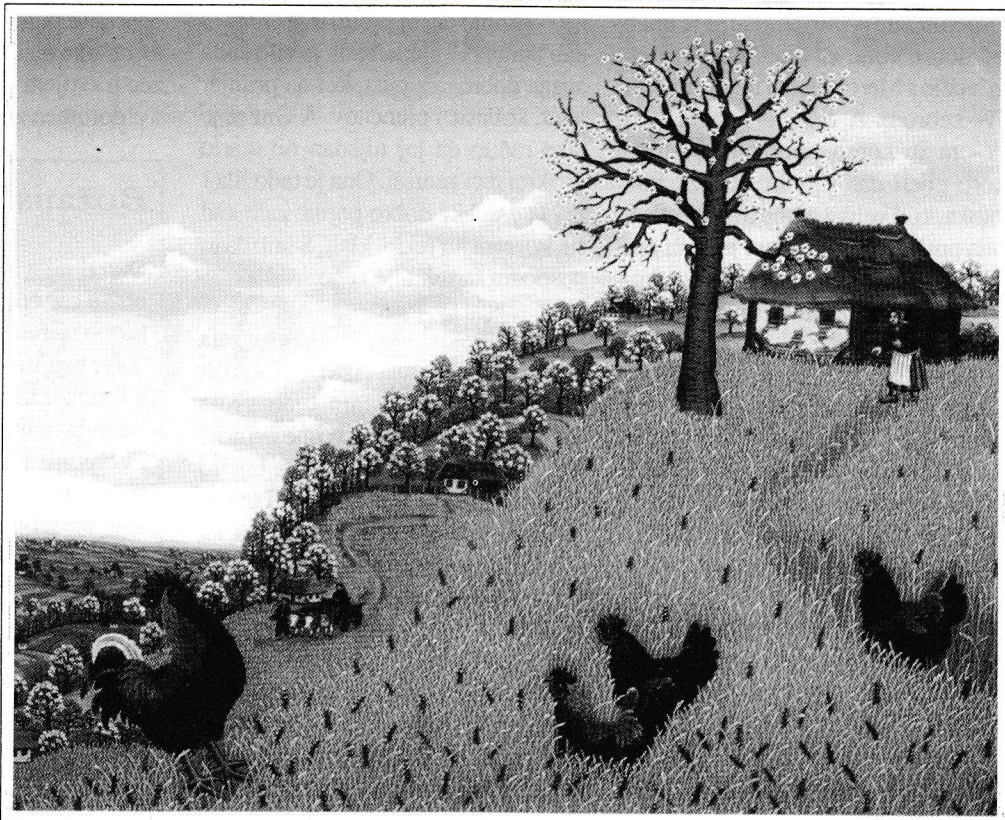
pšenica. Tri muži su od mene oficijalno potribovali, da im dam odobrenje za košenje nezrele pšenice, da im dam odobrenje za gradnju električnoga stupa. Nismo se pogodili toga dana. Tada sam prošao na ovo mjesto i kad sam vidio zvanaredno lipu pšenicu, koj falu do žetve samo još kakovi dva-tri tajedni, veljek sam se razjadao na one tri muže, ki su potribovali da doslobodim košenje pšenice. Oni su se takaj jadali.

Svi su se jдали, jдали su se i seljaki, kim je slišila pšenica, samo djelači iz trafostanice su slušali, mučali, premišljavali o riči jedne i druge strane. Tri muži i graditelj su se jдали, okrivljali me, da ću biti ja krivac, ako oni ne budu spunili plan, da ću zeti djelačem premiju, da ću biti uzrok, ako stanica ne bude imala električne struje, da ću ja ... i znova nek ja, kumaj da me nisu nazvali

orali, gnjojili, posijali, oni su na ovoj zemlji djelali i sve ovo djelo je bilo zaman. Djelo ne smi ničiti djelo. I vi prijatelju, nekate se čudit, da vam povidam ovakovo dugočasno pripetenje. Ja je povidam samo zato, kad me to sve jada, mer i ja imam ducu, ka imaju rado kruh.

Ja si prez kruha ne znam predstaviti žitak. Nam svim i onim trim mužem i djelačem, ki su kopali jamu, betonirali temelje i ćedu graditi stup, stoji do kruha. Ni jedan od nas nima prava zapovidati, da gazimo po kruhu. Ljudi u planina vjeruju, da će toga, ki gazi po kruhu, jednoč kaštigati Bog.

Kod nas na ravnici, kako vidite, nimmamo toga, ki bi kaštigao, nima nikoga za kaštigu, ar ovde je prećuda krivcev. Samo poglejte na polje. Koliko su iskopali jamu, koliko urodje su zničili, koliko četvero-

saboterom. Ja sam tvrdio, da dobro poznam tempo njihovoga djela, da pšenicu budemo jur davno omlatili i stup još neće stati, da je zizma moguće i spasiti kruh i spuniti plan, da je zizma moguće i spuniti dužnost i ostati čistoga dušnoga spoznanja. Ne, sami vidite, nismo se pogodili. Morao sam napisati odobrenje.

Sada jur vidim, da se ovo nije smilo stati. Seljaki su ovu zemlju

kutićev ima svoja vlašća pripetenja. Znamda nisu ova pripetenja interesantna, preveć su svakodnevnna, čuda ih ima.

Ali prem svega ovoga mislim, da je potrebno ih pripovidati. Mer gre za nas, za sve ...

Moj tovaruš je zamuknuo i meni je bilo tužno prem toga, da je ravnica dušala novim kruhom.

Petar Tažky 1991.

Gospodin farnik i divičice

Bilo je pred čuda leti, kad je gospodin farnik bio oš mladji i je imao već dobre volje za dicu. Onda se oš nij' vozio s Mercedesom nego s malim VW-kebrom. A dica nisu sidila pred TV-om ili computerom nego su se skoro cijeli dan jigrala va lozi, kod potoka, kod velike grabe ili na cesti. A čuda puti su bile dici stare jigre ur pre dobro poznate i su se veselila svakoj mogućoj novoj zabavi.

Nekoliko puti se je stalo da je gospodin farnik dicu va svojem kebrim sobom zeo, kad je imao kakov put u varoš. Tako i ov put dojde gosp. farnik van iz kuharice stana, dobre volje i, kot je bilo na njegovom smijućem obrazu vidit, jako dobro raspoložen. To su divičice, ke su se nedaleko od njegovoga autora jigrane, veljek upamet zele. Lipo ponizno i pobožno su pozdravile: "Hvaljen budi Jezus Kristuš!"

"Na sve veke", veli gospodin farnik. "Divičice, se kanite smanom Mjesto (Bečko Novo Mjesto) odvest?" Mislim, da bi gospodin farnik nebi ni bio mario pitat, samo reć: "Divičice, nutar s vami!" i one bi bile prez riči skočile va auto. Oduševljenje je bilo veliko: Kakov doživljaj će bit, se s gospodinom farnikom Mjesto po farbu vozit! Jer tu je kanio on onde kupit. I tako su se iz sela van odvezli.

Ali sada moram još dodat, da su kod najmladje (i najtušće) od tih četirih

divičice ke je gospodin farnik sobom zeo - recimo da joj je bilo ime Gita - ta dan doma bili zaklali i da je bilo čuda svega dobroga za jist, kot na primjer jetar, kobasic i pluncnov. A Giti se je tako račilo da joj nijedan nij' mario dvakrat reć: zami si. Ona je rado jila i je i ta dan bila dobro pojila, zato kad su, kot sam jur rekla, klali. Samo da to gospodin farnik nije znao.

I tako se oni vozu iz jednoga sela va drugo, po cestica i puti, da bi došli Mjesto i gospodin farnik do svoje farbe. Bilo je lipo letno vrime i vruće. Gospodin farnik se je vozio u bijeloj košulji a dica su sidila odzad. I oni se vozu pak vozu. A najednoč se Gita, ka je bila i mrvu bojažljiva i sramežjiva, već nije mogla najzad držat. Riči nije rekla, ali zato je došao tako jedan zvuk iz nje ust i ča, ča nij jako dobro dušalo, se je proljalo prik lipe gospodinove košulje, zis jedom ričom, Gita mu se je zrigala na hrbat. Siromah gospodin farnik! On nij' znao kako mu se zna tako ča stat. Ostale tri divičice su oštarnule od straha. Ča će se sada stat? Če se gospodin farnik znorit, će se razjadat? Da već nij' bio dobre volje, to su dobro vidile na njegovom obrazu. Na farbu po ku su se tako dobre volje bili otpravili već nijedan nij' mislio.

Ča se je dalje stalo već nij' tako dobro poznato. Mislim da se je gospodin farnik kade tade zvelikoga

umio i oprao i da se je pak s divičicami opet odvezao domom. Sigurno je samo to, da tako malih divičice već nij sobom zeo u svojem kebru.

dorothea zeichmann, sept. 1991.

Božanstvena Greta

Oko ti nij' vidilo lica
uho ti nij' čulo glasa
kad si ur bila najlipša
maše nisi tribala
ali su te milijoni ljubili
jutarnja zvijezdica
i večernjica
tvoja lipota
svit je osvojila
bila si legenda
kad si oš snažno živila.

dorothea zeichmann, feb. 1991.

prez jaukanja
prez predbacivanja
prez usporedjivanja (zis slovinci)
prez napomenjivanja (milijonov)
prez rivanja krivice na druge
bilo bi nam teže

Prez mlačnosti
i prez asimilacije
bilo bi nas već
a krivi smo si sami.

dorothea zeichmann, feb. 1991.

plaćeni oglas

"Austrijsanska

neutralnost

nesmi biti

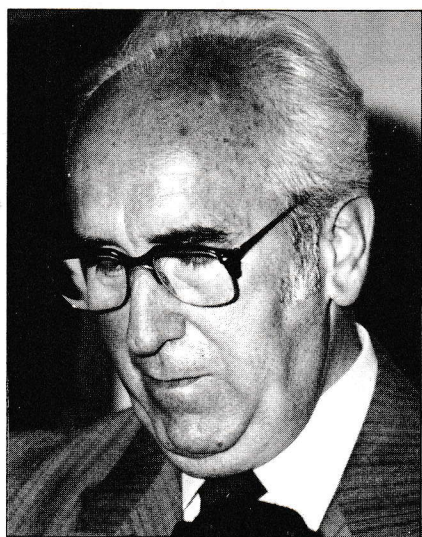
rušena."

"Naša neutralnost je jedan od najbitnijih elementov austrijskoga identiteta. Skupa s opsežnom obranom naše zemlje je ona temelj naše države. Ja danas ne vidim uzroka, da rušimo ove stupe. Na tom ništa ne minjaju ni želja za pristupom u Europsku zajednicu niti politički niti gospodarstvene promjene u Europi. Kao savezni predsjednik bi djelao sve za to, da bi Austrija i nadalje na ovi temelji imala svoju poziciju kao jak, samosvisan i povjerljiv partner u Europi."

**Dr. RUDOLF
STREICHER**

Rič tr drivo

Dr. Viliam Pokorný
novinar, umjetnik

"Naš hrvatski dijalekt je se v Nuovom Seli začuval dodanas punih 450 liet. Je to doslje živ jezik ki se prenaša z generacije na generaciju. Muore nam bit žal, da je bil z lieta na lieto siromaškiji zbog dužičke izolacije od vojkadašnje domovinie i od gradištjanskih Hrvatov.

Pisanih textuov v hrvatskom jeziki je nam v

Nuovom Seli zostalo jako malo: vojkakuo-ve napise v sedljacki hiža, va sviati knjižica - a to je bojse ur se.

Po prvoj svjetskoj vojni su si ljudi višali va stanja žiživane napisi, no to ur nisu bili hrvatski napisi...

Smo radi da su se nam v Nuovom Seli začuvala bar neg lipe posluovice, kie su vridne toga, da se zapopadu za sih tih, ča duojudu po nas.

Tako je se zrodila ideja zarizat ovie posluovice v drivo. V drivo takuovih fuormov, kakuove je Novosielac vojkada prahal a upotribljaval v sakodanjem životi.

Rič tr drivo - posluovice tr pretljače, loporice, kuhače i druge predmete se vam prigovaraju. Darujte njim hipac svojega časa."

Kumaj kade u Austriji, Ugarskoj ili Slovačkoj moremo još najti žive seljačke strukture, glavni fundament tradicionalne kulture Gradišćanskih Hrvatov. Morebit, da živu različne tradicije još u neki mali seli, u odredjeni obitelji. Ali velike dijele narodnoga blaga je mlada i sridnja generacija jur zgubila. Pravoda, pasivno znamo još svega, ali tradiranje već ne funkcionira. Očuvati smo samo neke dijele narodnoga dobra, pred svim one, ke smo mogli stilizirati i uplesti u folklor.

Jedno od onih naših sel, kade stara seljačka kultura uopće nije imala šansu, je bilo Devinsko Novo Selo/Devinska Nova Ves/Thebenneudorf, hrvatsko selo sjeverno od Požona. Onda su naim sistematski naselili desetisuće ljudi iz cijele Slovačke, i tako u toku od dvajset ljet zničili sve seoske strukture. Staro, "pravo" Novo Selo, je danas okruženo od neboderov i stambenih kompleksov realsocijalizma. Hrvati su nastali manjina u svojem selu.

Ali ipak. Starija generacija još puno svega zna. Dr. Viliam Pokorný (nadimak "Tica"), novinar i hობiumjetnik, "ruodjen 1. maja 1929. v Djevinskom

Nuovom Seli v hrvatskoj rodbini, novinar i kulturni dielač", je sada povezao

svoje umjetničke i etnološke interese. U drvene kuhače, dašćice i loparice je zarizao stare, skoro pozabljene poslovice i narodne mudrosti iz domaćega Novoga Sela, i je tim stvorio važan dokument staroga dijalekta Hrvatov na Moravskom polju.

Ilustrirana brošura, ku je izdao Pokorný prilikom izložbe svojih djel ljetos u Devinskom Novom Selu, kompletira ovu interesantnu dokumentaciju.

Dijalektom, kim Novoseoci danas govoru, su pred dvisto ljeti govorili vjerojatno svi Hrvati na Moravskom polju, i to sve skupa u skoro 60 sel u Dolnjoj Austriji. Danas su ta sela čisto asimilirana. Da su bili stanovnici prije kada Hrvati, o tom svidoču samo njeva imena i cimitori.

Ostalo je samo jedno jedino hrvatsko selo: Devinsko Novo Selo, kade rijeka Morava curi u Dunaj...

NE ZABI BROJITI!

Viliam Pokorný - Tica

Prva kupica je kot suzica
 Druga je kot ranja rosa
 trieta kot divuojka boša
 Četrta je slaja mieda
 Pieta pit ur prestat neda
 Šiesta v ljudi vraga budi
 Siedma se ti teško bruoji
 Uosma ur nagnuta stoji
 Devieta kot suza scuri
 Po desietoj se ti škuri
 Z jedinajste nimaš hasne
 Dvanajsta ti ruozum zgasne
 Trinajsta ziganja s hiže:
 Kušneš tla a - pas te liže

MUDROSTI

narodna

Kako misliš
 tako dielaš
 Kako dielaš
 tako imaš
 Kako imaš
 takov si
 Kakov si
 tako misliš...

POSLOVICE

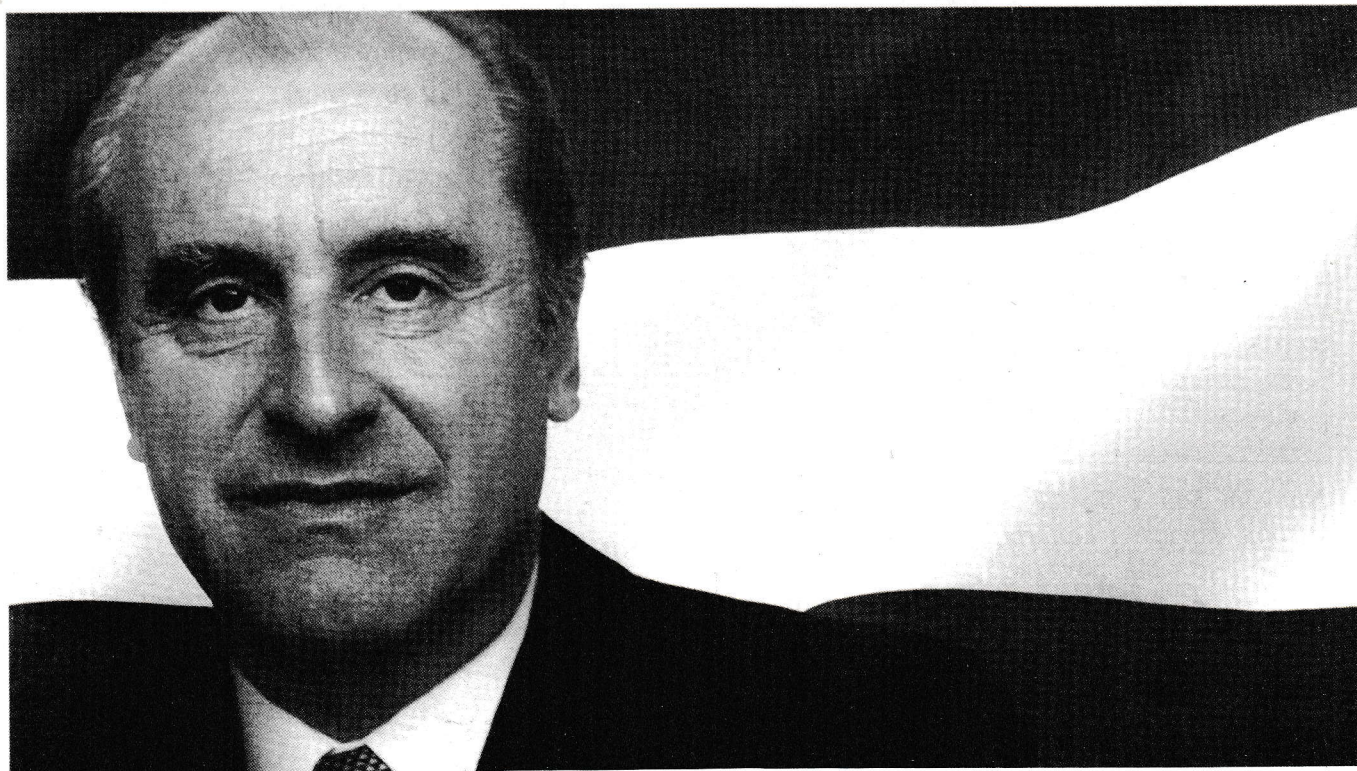
narodne

Imaš neg to, ča v ognji ne zgori,
 ča vuoda ne zame
 Kamo kobila, tamo ždribe
 Kad muoreš, pomagaj, kad ne
 muoreš, puomotj ne čekaj
 Najprv hižu, pak ženu
 Kako te straše, tako se bojiš
 Človik ni ze želieza a želiezo se
 takaj poderie
 Duoma aj hlib buolje duši

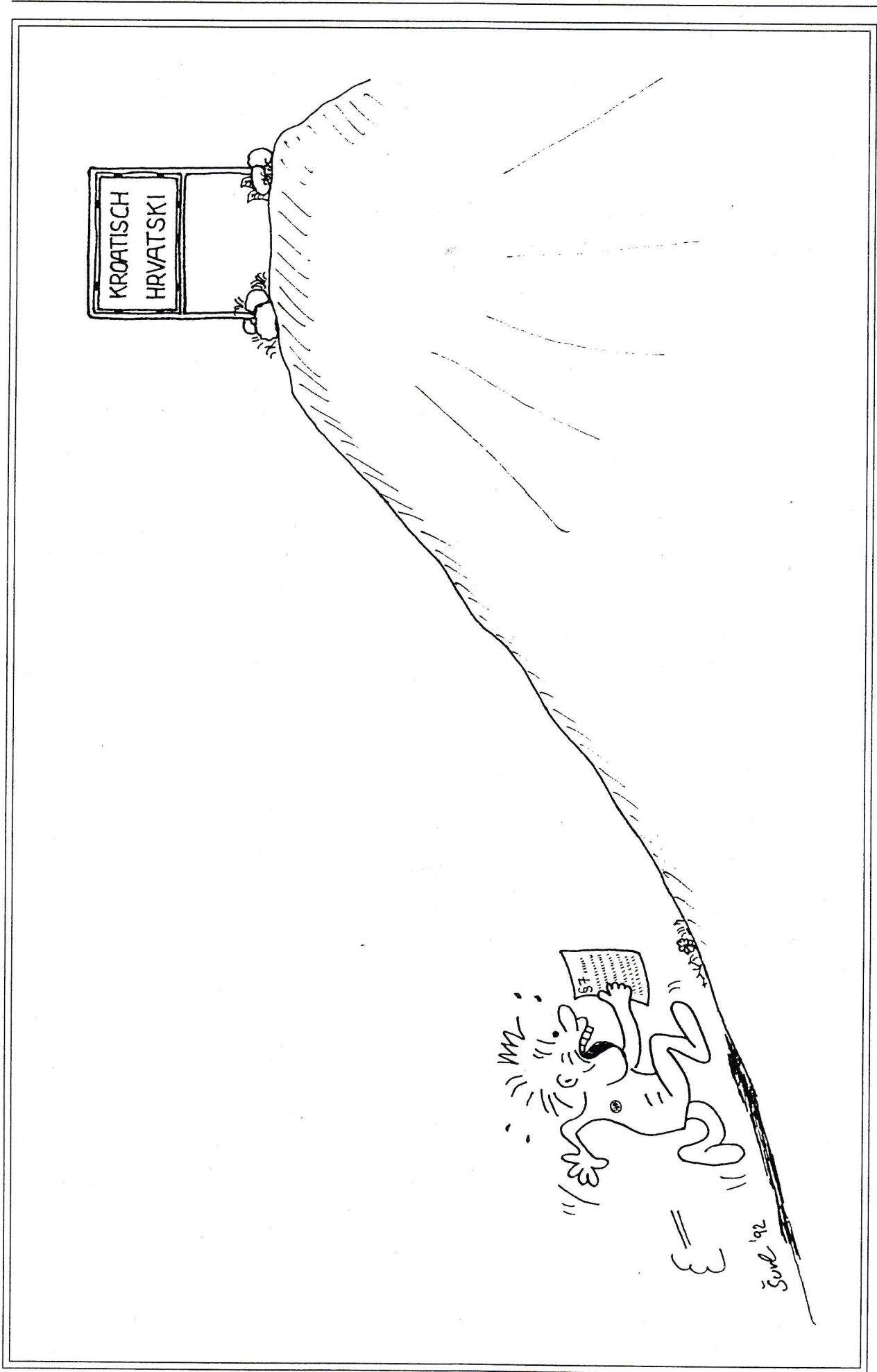
"Ja neću biti ugodan predsjednik
za stranke. Nego ću biti dobar
predsjednik za Austriju."

26. april 1992. Dr. Thomas Klestil

Izašao je novi rječnik

**GRADIŠĆANSKOHRVATSKO-
HRVATSKO-
NIMŠKI
RJEČNIK**

**BURGENLÄNDISCHKROATISCH-
KROATISCH-
DEUTSCHES
WÖRTERBUCH**

Pred kratkim je u Zagrebu izašao drugi svezak našega rječnika. Rječnik ima gradišćanskohrvatsku natuknicu. Prema prvom svesku s nimškom natuknicom je proširen za 200 strani. Novi svezak ima sada ukupno 842 strani.

Uredjivali su ov rječnik kao peljači redakcije Dr. Božidar Finka i Dr. Radoslav Katičić.

U redakciji su bili nadalje Dr. Nikola Benčić, Štefan Kuzmić, Dr. Ivan Seedoch, Feri Sučić, Mag. Ivo Sučić, Dr. Antun Šojat, Dr. Feliks Tobler, Mag. Joško Vlašić, Mag. Štefan Vukić i Štefan Zvonarić

Drugi svezak našega rječnika s gradišćanskohrvatskom natuknicom, a svakako i prvi svezak s nimškom natuknicom morete naručiti ili u Hrvatskom akademskom klubu, tel. & faks 0 222 - 505 71 06 ili u Hrvatskom gradišćanskom kulturnom društvu u Beču, tel.: 0 222 - 65 61 52.

P. b. b.

Erscheinungsort: 1040 Wien
Verlagspostamt: 1040 Wien

DRUCKSACHE

